

‘Ouderen in Selwerd’

*‘Onderzoek naar de place attachment van ouderen die ruim 25 jaar
in de naoorlogse wijk Selwerd wonen’*

Beatrijs Lont
s1819550

Master Culturele Geografie
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen

Begeleidster: Dr. Bettina van Hoven
18 augustus 2014, Groningen

**rijksuniversiteit
groningen**

2014 | 400 jaar

Voorwoord

Deze zomer heeft in het teken gestaan van het voltooiën van mijn scriptie en daarmee ook het einde van mijn studententijd. Het schrijven van de scriptie in combinatie met de organisatie rondom het 400-jarig bestaan van de Rijksuniversiteit Groningen was af en toe een grote uitdaging. Het afnemen van interviews in Selwerd terwijl ik ook bezig moest met de voorbereidingen van het grote RUG400 gala vergde veel van mijn organisatietalent en mijn vrouwelijke ‘ik-kan-twee-dingen-tegelijk-doen’ skills. Het was een bewogen jaar waarin ik veel geleerd heb, niet alleen op het gebied van vaardigheden maar ook over mezelf. Ik kijk met trots terug op een fantastisch jaar waar ik alles uit heb gehaald om mijn studententijd in Groningen volwaardig af te kunnen sluiten, met het inleveren van deze scriptie als gouden bekroning!

Graag wil ik een aantal mensen bedanken die allemaal op een verschillende manier een bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van deze scriptie. Allereerst mijn bestuur voor hun mentale steun en support. Ik kon altijd bij jullie terecht, jullie motiveerde mij en gaven me de ruimte om het schrijven van mijn scriptie te verwezenlijken. Tevens wil ik mijn vrienden die ook hard met hun scriptie bezig moesten bedanken voor de gezellige tijd in de UB. Samen pauzes houden en samen uitkijken naar de volgende fase maakte het schrijven in de zomerse temperaturen een heel stuk dragelijker. Ik wil ook graag mijn ouders bedanken voor de persoonlijke en financiële ondersteuning om het Groningse studentenleven af te sluiten zoals ik het voor me zag. Bedankt voor het structureren van de chaos rondom mijn scriptieperikelen, al dan niet onder het genot van een glaasje wijn in een gezellig visrestaurantje in het zonnige Zuid-Frankrijk of, zoals de laatste weken, thuis in Schalkhaar.

Grote dank gaat uit naar de ouderen in Selwerd met wie ik de interviews heb afgenomen. Ik heb er echt van genoten om te praten over de wijk, de verbondenheid met de omgeving en allerlei ouderdomsverschijnselen. Bedankt voor de vele leuke en gastvrije gesprekken, ik kijk daar met veel plezier op terug!

Tevens wil ik mijn begeleider Bettina bedanken voor de ondersteuning tijdens mijn bewogen afstudeertijd. Door mijn brede interesse vond ik het soms moeilijk om me te concentreren op een specifiek onderwerp. Gelukkig heb je me doen inzien dat ik me moest focussen en mijn scriptie moest afbakenen. Bedankt voor het geduld, de tips en je adviezen.

Als laatste wil ik iedereen bedanken die op welke manier dan ook heeft gezorgd voor de afleiding tussen het schrijven door. Nu het schrijven van mijn scriptie ten einde is, ben ik klaar voor het volgende avontuur, richting Amsterdam en beginnen met mijn eerste baan.

Ik hoop dat het lezen van deze scriptie nieuwe inzichten verschaft over het belang van de verbondenheid van ouderen met hun woonomgeving. Tevens hoop ik dat iedereen, net zoals veel ouderen in Selwerd, met veel plezier in hun eigen woning en woonomgeving oud kan worden en dat ‘ageing in place’ een steeds belangrijkere plek in de maatschappij gaat krijgen.

Beatrijs Lont

Groningen, 18 augustus 2014

Samenvatting

De betekenis van plaats en de verbondenheid met de woonomgeving, is in de loop der jaren steeds relevanter geworden voor mensen op oude(re) leeftijd. Dit komt omdat ouder worden vaak gepaard gaat met activiteiten die plaatsvinden in een steeds kleiner wordende dagelijkse leefomgeving. Ouderen brengen vaak veel tijd door in en rondom huis en de directe woonomgeving en zo versterkt hun relatie met die plekken. Indien ouderen een lange tijd op een plek wonen, zullen er tevens steeds meer herinneringen aan die plek ontstaan. Op die manier zal de verbondenheid met de buurt in de loop der jaren steeds sterker worden. Deze verbondenheid van mensen met een plaats of plek wordt *place attachment* genoemd. Zowel de fysieke als de sociale aspecten in de wijk dragen bij aan het wel of niet verbonden voelen van mensen met plekken. De verbondenheid varieert per persoon en ontstaat door positieve en negatieve ervaringen en gebeurtenissen.

In veel naoorlogse wijken is het aantal huishoudens met een niet-Nederlandse achtergrond in de afgelopen twee decennia toegenomen. Vaak is de bewonersverandering in naoorlogse wijken ontstaan doordat veel oorspronkelijke bewoners met een middeninkomen, de gevestigden, wooncarrière hebben gemaakt en uit de wijk zijn vertrokken. Tegelijkertijd is een groot aantal ‘nieuwkomers’ met lage inkomens, zoals allochtonen, op de vrijgekomen woningen afgekomen. Hierdoor is een grote verscheidenheid aan bevolkingsgroepen in de naoorlogse wijken komen wonen. De woonwijk Selwerd in Groningen, is in de jaren ‘60 van de vorige eeuw gebouwd en kent in tegenstelling tot de meeste naoorlogse wijken, veel honkvaste bewoners die, nadat de kinderen het ouderlijk huis hebben verlaten, in de wijk zijn gebleven.

Deze ouderen vormen de doelgroep van dit onderzoek waarbij de volgende hoofdvraag is onderzocht: *‘Wat is de place attachment van ouderen die ruim 25 jaar in de naoorlogse wijk Selwerd wonen?’*

Belangrijke aspecten die bijdragen aan de verbondenheid van ouderen zijn het contact met de burens en de aanwezigheid van voorzieningen. Ouderen lopen of fietsen, afhankelijk van de gezondheid, bijna dagelijks naar de supermarkt. Naast het winkelcentrum is het buurtcentrum een belangrijke ontmoetingsplek om andere ouderen te ontmoeten. De centrale ligging van het buurtcentrum, vlak naast het winkelcentrum en de ouderenflats, speelt hierbij een belangrijke rol. Mobiliteit speelt een belangrijke rol bij de activiteiten die ouderen in de woonomgeving ondernemen. Doordat de ouderen minder mobiel zijn, bestaan hun dagelijkse activiteiten voornamelijk uit activiteiten in de directe woonomgeving. Dit betreft activiteiten zoals boodschappen doen in het winkelcentrum, een bezoek aan het buurtcentrum of de kerk en bezoeken aan burens en vrienden in de wijk.

Ouderen zien de samenstelling van de bewoners in de naoorlogse wijk Selwerd wel veranderen, maar hebben er zelf geen persoonlijke ervaring mee. Veel ouderen geven aan niet in contact te komen met andere bewoners zoals studenten en allochtone bewoners. Uit de interviews blijkt dat ouderen zich meer verbonden en betrokken voelen met bewoners van hun eigen leeftijd. Tevens blijkt uit het onderzoek dat de ouderen al lange tijd in de wijk wonen vanwege hun verbondenheid met de woning. Dit heeft te maken met het feit dat ouderen na hun pensionering vaak meer tijd in huis en de buurt doorbrengen. Ouderen wonen soms al bijna 40 jaar in dezelfde woning. Hieruit blijkt dat de woning een vertrouwde omgeving is geworden waar ouderen niet snel weg willen gaan. Doordat ouderen in de loop der jaren steeds meer herinneringen aan hun omgeving krijgen is het verlangen ontstaan om zo lang mogelijk in de vertrouwde leefomgeving te blijven wonen, oftewel *ageing in place*. De voornaamste reden om in de wijk te willen blijven wonen is de aanwezigheid van vrienden en burens, oftewel de sociale relaties in de wijk.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Probleemstelling	5
1.3	Onderzoeksgebied	5
1.3	Opbouw van de thesis	7
Hoofdstuk 2	Theoretisch kader	8
2.1	Place attachment & ageing in place	8
2.2	Het belang van de fysieke woonomgeving	10
2.3	Het belang van de sociale woonomgeving	10
2.3.1	Sociale cohesie	11
2.4	Het belang van de psychologische dimensie	12
Hoofdstuk 3	Methodologie	13
3.1	Kwalitatief onderzoek	13
3.2	Respondenten	13
3.2.1	Werving respondenten	15
3.3	Locatie	15
3.4	Ethische aspecten	16
3.5	Dataverzameling	17
3.6	Data-analyse	18
Hoofdstuk 4	Resultaten	19
4.1	Het belang van de fysieke woonomgeving voor ouderen	19
4.1.1	Voorzieningen in de wijk	21
4.1.2	De woning	22
4.1.3	Ligging van de wijk	23
4.1.4	Fysieke veranderingen in de wijk	24
4.2	Het belang van de sociale woonomgeving voor ouderen	25
4.2.1	Buren	25
4.2.2	Sociale activiteiten in de wijk	27
4.2.3	Sociale veranderingen in de wijk	28
4.3	Het belang van de psychologische woonomgeving voor ouderen	30
Hoofdstuk 5	Conclusie en aanbevelingen	31
5.1	Conclusie	31
5.2	Aanbevelingen	32
Hoofdstuk 6	Bronnenlijst	32
Bijlage 1	De interviewguide	37

Inleiding

In dit hoofdstuk is de aanleiding voor het onderzoek naar ouderen in Selwerd beschreven. Aan de hand van huidige ontwikkelingen wordt ingegaan op de relevantie van het onderzoek. Tevens wordt gekeken naar relevante concepten ten aanzien van dit onderzoek en zijn de probleemstelling en onderzoeksvragen beschreven. Verder wordt er dieper ingegaan op het onderzoeksgebied, de wijk Selwerd. Tot slot is in de laatste paragraaf de opbouw van dit onderzoek beschreven.

1.1 Aanleiding

In veel naoorlogse wijken is het aantal huishoudens met een niet-Nederlandse achtergrond in de afgelopen twee decennia toegenomen (Van Kempen et al., 2008). Vaak is de bewonersverandering in naoorlogse wijken ontstaan doordat veel oorspronkelijke bewoners met een middeninkomen, de gevestigden, wooncarrière hebben gemaakt en uit de wijk zijn vertrokken. Tegelijkertijd is een groot aantal 'nieuwkomers' met lage inkomens, zoals allochtonen, op de vrijgekomen woningen afgekomen. Deze grote verscheidenheid aan bevolkingsgroepen zoals jongeren, ouderen, allochtonen, autochtonen, gezinnen, alleenstaanden en dergelijke is het gevolg van het sociaal-culturele transformatieproces dat in veel naoorlogse wijken heeft plaatsgevonden (Van Marissing, 2008). De woonwijk Selwerd in Groningen, is in de jaren '60 van de vorige eeuw gebouwd en kent in tegenstelling tot de meeste naoorlogse wijken, veel honkvaste bewoners die, nadat de kinderen het ouderlijk huis hebben verlaten, in de wijk zijn gebleven. Verder heeft Selwerd, net als vele naoorlogse wijken, te maken met een veranderende bewonerssamenstelling waarbij het aantal gezinnen gestaag afneemt, jongere alleenstaanden juist toenemen en er sprake is van vergrijzing (Gemeente Groningen, 2013).

Vergrijzing doet zich niet alleen voor in de wijk Selwerd, maar in vele delen in de wereld is sprake van vergrijzing en mensen die steeds ouder worden. Uit onderzoek van de United Nations blijkt dat naar verwachting in 2050 bijna een derde van de bevolking van West-Europa, Amerika en Australië ouder is dan 60 jaar (Peace et al., 2007a). In de wijk Selwerd vormen de ouderen zelfs het grootste aandeel van de bewonerssamenstelling, zie figuur 1.

De betekenis van plaats is steeds relevanter geworden voor mensen op oude(re) leeftijd (Rubinstein & Parmelee, 1992). Dit komt omdat ouder worden vaak gepaard gaat met een afname van de reikwijdte van de dagelijkse leefomgeving (Baltés et al., 1999). Ouderen brengen vaak veel tijd door in en rondom huis en de directe woonomgeving en zo versterkt hun relatie met die plekken. Indien ouderen een lange tijd op een plek wonen, zullen er steeds meer herinneringen aan die plek ontstaan (Peace et al., 2007). Op die manier zal de verbondenheid met de buurt in de loop der jaren steeds sterker worden. Deze verbondenheid van mensen met een plaats of plek wordt *place attachment* genoemd. Zowel de fysieke als de sociale aspecten in de wijk dragen bij aan het wel of niet verbonden voelen van mensen met plekken (Lewicka, 2010). Deze verbondenheid is per persoon verschillend en ontstaat door zowel positieve als negatieve ervaringen en gebeurtenissen (Altman & Low, 1992).

Doordat ouderen in de loop der jaren steeds meer herinneringen aan hun omgeving krijgen kan het verlangen ontstaan om zo lang mogelijk in de vertrouwde leefomgeving te blijven wonen. Dit fenomeen wordt aangeduid met *ageing in place*. Tegenwoordig wonen ouderen steeds langer zelfstandig. De mobiliteit en gezondheid van ouderen speelt hierbij een belangrijke rol. Indien ouderen minder mobiel zijn, zullen ze meer aangewezen zijn op locaties en voorzieningen in en rondom het huis. Ook een goede gezondheid van ouderen is van belang om lange tijd in dezelfde woning te kunnen blijven wonen. Tevens zijn sociale contacten met mensen in de buurt erg belangrijk voor ouderen om lang thuis te kunnen blijven wonen (Gilleard et al., 2007). Daarnaast kan ook de *place attachment* afnemen als een individu zich niet verbonden voelt met de mensen uit de omgeving (Rubinstein & Parmelee, 1992).

1.2 Probleemstelling

In dit onderzoek is gekeken naar de verbondenheid, *place attachment*, van ouderen die al lang in de wijk Selwerd wonen. De doelgroep die hierbij onderzocht wordt zijn ouderen met een leeftijd hoger dan 65 jaar die minstens 25 jaar in Selwerd wonen. De wijk Selwerd is aan verandering onderhevig en deze veranderingen op zowel sociaal als fysiek gebied, zullen van invloed zijn op de *place attachment* van ouderen. Vandaar dat in dit onderzoek de *place attachment* onderzocht wordt aan de hand van verschillende dimensies, namelijk de fysieke, sociale en psychologische benadering van de woonomgeving. De ouderen in Selwerd wonen al geruime tijd in de wijk, daarom wordt tevens gekeken naar *ageing in place*, het verlangen om zo lang mogelijk in de vertrouwde leefomgeving te blijven wonen.

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de *place attachment* van ouderen die al lang in de wijk Selwerd wonen. Aangezien de ouderen vele jaren in de wijk wonen, wordt tevens gekeken in hoeverre de aspecten die bijdragen aan de verbondenheid van invloed zijn op *ageing in place*.

De hoofdvraag is: 'Wat is de *place attachment* van ouderen die ruim 25 jaar in de naoorlogse wijk Selwerd wonen?'

Onderzoeksvragen:

1. Hoe belangrijk is de fysieke woonomgeving voor de verbondenheid van ouderen in Selwerd?
2. Hoe belangrijk is de sociale woonomgeving voor de verbondenheid van ouderen in Selwerd?
3. In hoeverre hebben veranderingen in de naoorlogse wijk Selwerd invloed op de *place attachment* van ouderen?
4. Welke aspecten spelen een rol voor ouderen in Selwerd ten aanzien van *ageing in place*?

1.3 Onderzoeksgebied

De wijk Selwerd is in de jaren '60 aangelegd in het noorden van de stad Groningen. Deze naoorlogse wijk werd lange tijd gezien als een aantrekkelijke wijk om in te wonen en leven door zowel (jonge) huishoudens met kinderen als ouderen. Tegenwoordig is die positie van Selwerd ten opzichte van andere buitenwijken in de stad Groningen veranderd. Dat komt voornamelijk omdat de fysieke staat en uitstraling van delen van de woningvoorraad in Selwerd gedateerd is geraakt (Gemeente Groningen, 2013).

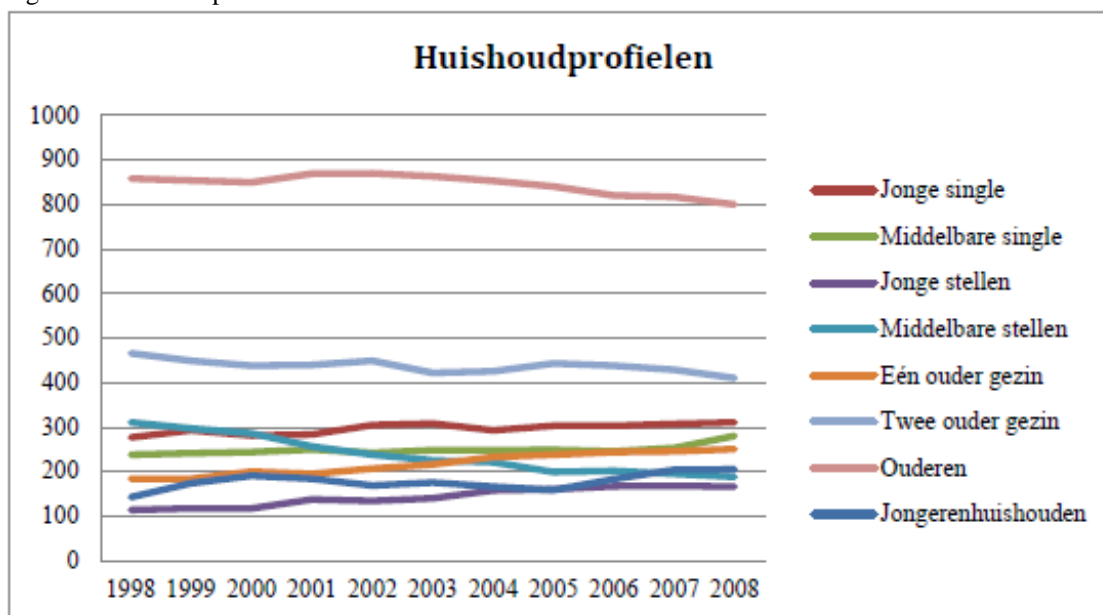
In de jaren '60 is de stedenbouwkundige structuur van Selwerd in opdracht van de gemeente Groningen ontworpen door Henk Eysbroek, geheel volgens de naoorlogse filosofie (Gemeente Groningen, 2010). Uitgangspunten van ontwerpers in die tijd waren het creëren van plezierige wijken en open ruimte waar het zonlicht tot diep in de woningen kon doordringen. Vandaar dat naoorlogse wijken gekenmerkt worden door veel groen en een open stedenbouwkundige structuur (Van Kempen et al., 2008). Deze typische stedenbouwkundige structuur is terug te zien in het systematisch bouwen, zichtbaar in de grote mate van herhaling van dezelfde stempels alsook de herhaling van woningen. Kenmerkend voor deze vorm van verkaveling is het collectieve karakter van de bebouwing. Het straatbeeld van Selwerd kenmerkt zich door veel groen, stempels en herhalende blokken afgewisseld met hoogteaccenten (Gemeente Groningen, 2010).

Veel woningen in naoorlogse wijken bevinden zich in de betaalbare sociale huursector (Van Kempen et al., 2008). Ook in de wijk Selwerd staan veel sociale huurwoningen van diverse woningcorporaties. Veel van deze woningen zijn verouderd, daardoor zijn de prijzen van de woningen gedaald en dat heeft invloed op het aantrekken van nieuwe bewoners (Gemeente Groningen, 2013). Hierdoor zijn bewoners uit verschillende woonbelevingsgroepen in de wijk zich gaan vestigen, welke vaak minder binding hebben met de buurt en een grotere verhuigeneigheid kennen (Smartagent, 2011). Het is interessant om te

kijken waarom de ouderen wel lang in de wijk blijven wonen in tegenstelling tot de nieuwe mensen die minder of geen binding met de wijk hebben. Daarnaast wordt gekeken in hoeverre de ouderen in aanraking komen met andere bewoners. Op die manier wordt vanuit het perspectief van de ouderen onderzocht hoe zij tegen de sociale veranderingen in de wijk aankijken.

In figuur 1 is de huidige bewonerssamenstelling van de wijk Selwerd te zien. Ondanks de ontwikkelingen vormen de ouderen in Selwerd nog steeds de meerderheid van de bewoners. Een andere belangrijke bewonersgroep in de wijk zijn de studenten. Er zijn verschillende flats in Selwerd die speciaal voor studenten gebouwd zijn. Daarnaast zijn er steeds meer studenten die in particuliere woningen komen wonen, onder andere omdat de woningen relatief goedkoop zijn (Gemeente Groningen, 2013). Hoe de verschillende bewoners met elkaar samenleven wordt sociale cohesie genoemd. Dit verwijst naar de sociale samenhang binnen de wijk. Van Stokkom & Toenders (2010) wijzen erop dat sociale cohesie op verschillende niveaus gehanteerd kan worden. Tevens wordt aangegeven dat sociale cohesie beschouwd kan worden als collectief en individueel kenmerk. In dit onderzoek wordt gekeken hoe ouderen de bewonersveranderingen in de wijk ervaren. Daarbij wordt tevens onderzoek gedaan naar het contact tussen ouderen en andere bewoners in de wijk.

Figuur 1: Huishoudprofielen Selwerd

Bron: GBA (Gemeente Groningen, 2013).

Tevens is de wijk Selwerd een interessant onderzoeksgebied aangezien er tot op heden nog geen of weinig sprake is geweest van wijkvernieuwing op het gebied van herstructurering. In een rapport van de gemeente Groningen wordt geconcludeerd dat Selwerd wel toe is aan wijkvernieuwing maar dat er momenteel geen budget voor is (Gemeente Groningen, 2013). Wat betreft de fysieke woonomgeving ziet de wijk Selwerd er nog redelijk identiek uit in vergelijking met het ontstaan van de wijk in de jaren '60. Er wordt onderzoek gedaan naar de verbondenheid van ouderen in relatie tot de fysieke woonomgeving. Aangezien er weinig grootschalige fysieke veranderingen hebben plaatsgevonden sinds de ouderen in Selwerd wonen, kan dit bijdragen aan een sterkere verbondenheid van de ouderen met de fysieke woonomgeving.

1.4 Opbouw van de thesis

De thesis is opgebouwd uit verschillende hoofdstukken. In hoofdstuk 2 is het theoretisch kader besproken. Hier zijn de relevante theorieën en concepten ten aanzien van dit onderzoek bediscussieerd. De manier van dataverzameling aan de hand van de onderzoeksvragen, oftewel de methodologie is uitgewerkt in hoofdstuk 3. Vervolgens zullen de resultaten in hoofdstuk 4 besproken worden. Tevens zijn de data geanalyseerd en wordt de literatuur gebruikt om argumenten te versterken of juist te weerleggen. Tot slot is in hoofdstuk 5 de conclusie naar aanleiding van de onderzoeksresultaten vermeld en zijn aanbevelingen geschreven voor verder onderzoek.

Theoretisch kader

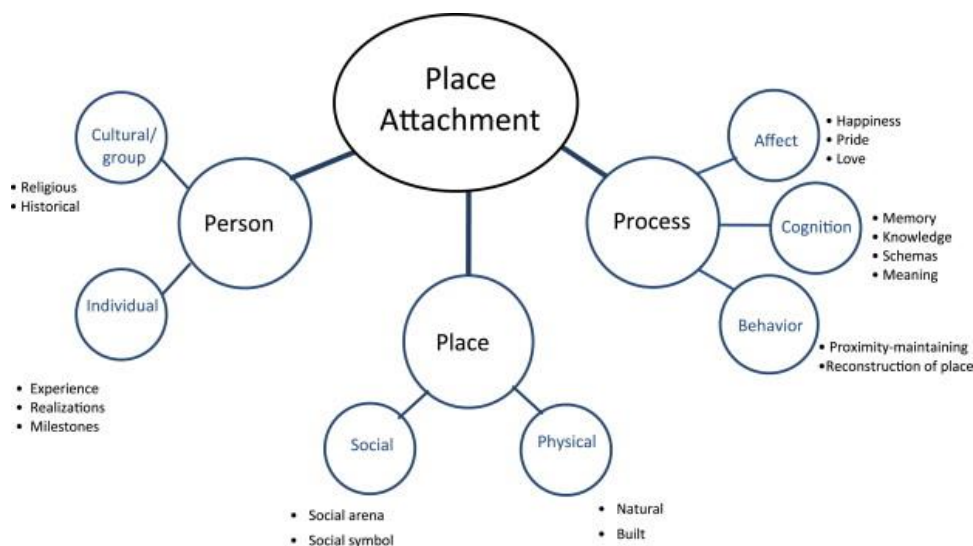
In dit hoofdstuk zijn per paragraaf de verschillende theorieën behandeld die als basis dienen van dit onderzoek. In paragraaf 2.1 worden de begrippen *place attachment* en *ageing in place* uitgewerkt. Beide begrippen zijn nauw met elkaar verbonden en vormen de basis van dit onderzoek. Vervolgens zal in de volgende paragrafen dieper ingegaan worden op verschillende dimensies die een rol spelen bij de mate van verbondenheid en *ageing in place*. Zo wordt in paragraaf 2.2 gekeken naar het belang van de fysieke woonomgeving voor de *place attachment* en het ouder worden. Er is dieper ingegaan op de fysieke aspecten van de woonomgeving zoals voorzieningen, natuur en de woning. In paragraaf 2.3 is het belang van de sociale woonomgeving beschreven. Tevens wordt gekeken naar de sociale netwerken in de wijk en de mate van verbondenheid met de andere bewoners, oftewel de sociale cohesie in de wijk. Tot slot wordt in paragraaf 2.4 dieper ingegaan op de psychologische dimensie, waarbij gekeken is naar de individuele ervaringen van ouderen. Op basis van deze drie dimensies is onderzoek gedaan naar de verbondenheid van ouderen die al lang in de wijk Selwerd wonen.

2.1 Place attachment & ageing in place

Place attachment, ook wel plaatsverbondenheid genoemd, is de emotionele binding van mensen met plekken. Deze verbondenheid heeft betrekking op zowel de sociale alsook de fysieke kenmerken van een bepaalde plek (Lewicka, 2010). De verbondenheid met de omgeving is per persoon verschillend, want de verbondenheid ontstaat door persoonlijke ervaringen en gebeurtenissen. Deze persoonlijke ervaringen en gebeurtenissen kunnen zowel positief als negatief zijn (Altman & Low, 1992).

Er zijn verschillende theorieën en modellen ontwikkeld met betrekking tot *place attachment*. Scannell & Gifford (2010) beschouwen *place attachment* als een multidimensionaal concept van persoon, proces en plaats. De eerste dimensie is de persoon, wie is verbonden? De tweede dimensie is het psychologische proces, hoe is die persoon verbonden, aangetrokken en welk gedrag wordt daarbij vertoond. De derde en laatste dimensie is de plek, waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen sociale en fysieke plekken met plaatsgebonden kenmerken zoals natuur en voorzieningen (Scannell & Gifford, 2010).

Figuur 2: Het driedelige model van *place attachment*: persoon, plaats, proces

Bron: Scannell & Gifford (2010), p. 2.

Volgens Buffel (2012) is *place attachment* vooral belangrijk voor ouderen. Dit is onder andere te verklaren doordat ouderen vaak lange tijd doorbrengen op dezelfde plek en dat leidt tot veel herinneringen en daarmee een grotere verbondenheid (Phillipson, 2007). Ook speelt een belangrijke rol dat ouderen na hun pensionering meer tijd in huis en de buurt doorbrengen vanwege veranderende ruimtelijke patronen (Peace et al., 2007). Dit heeft vaak te maken met de afname van mobiliteit van ouderen en de daarmee meer beperkte leefomgeving. Tevens vertrouwen ouderen meer op buurtrelaties voor steun op die leeftijd (Krause, 2004). Omgevingsgerontologen hebben aangetoond dat leeftijd niet alleen tot een grotere verbondenheid met de woonomgeving leidt, maar ook tot een verhoogde gevoeligheid of kwetsbaarheid van iemands sociale en fysieke omgeving (Lawton, 1977; Lawton & Nahemow, 1973). Lager et al. (2013) tonen aan dat veranderingen in buurten invloed hebben op alledaagse activiteiten van ouderen. Zo kunnen persoonlijke ervaringen beïnvloed worden door structurele en sociale veranderingen in plaatsen (Phillipson, 2007). Mensen en plekken ontwikkelen niet los van elkaar, maar worden door elkaar gevormd (Duff, 2010). Wel blijkt uit verschillend onderzoek dat naarmate men ouder wordt, en de omstandigheden gelijk blijven, de verbondenheid met de lokale woonomgeving versterkt (Fried, 1982; Sampson, 1988; Cuba & Hummon, 1993; Coulthard et al., 2002).

In de literatuur bestaat discussie over wat onder het begrip woonomgeving of wijk verstaan kan worden (Buffel et al., 2011). Sommige auteurs omschrijven de woonomgeving als een fysiek afgebakende ruimte, terwijl anderen de subjectieve dimensies en de sociaal-historische aard van de woonomgeving benadrukken (Buffel et al., 2008). Vanwege de complexiteit van het begrip 'woonomgeving' in relatie tot ouder worden, benaderen Peace et al. (2007) de verbondenheid met de woonomgeving vanuit een driedimensionale benadering. Deze driedimensionale benadering bestaat uit de fysieke/materiële, sociale/culturele en psychologische dimensie. De fysieke dimensie verwijst naar de zichtbare, materiële en natuurlijke elementen van de omgeving. De sociale dimensie verwijst naar de sociale en culturele interactiemogelijkheden en de ontmoetingskansen die in de buurt aanwezig zijn door lokale relaties en door sociale verbanden. De psychologische dimensie verwijst naar de individueel beleefde aspecten van de woonomgeving en de emotionele band met de buurt (Peace et al., 2007). Deze verschillende dimensies spelen ieder een belangrijke rol om een compleet beeld te kunnen vormen van de *place attachment* van ouderen. In dit onderzoek wordt de woonomgeving, de wijk Selwerd, onderzocht op basis van de drie bovenstaande dimensies.

Een ander belangrijk begrip dat nauw verbonden is met ouderen en *place attachment* is 'ageing in place'. Dit begrip *ageing in place* verwijst naar het fenomeen waarbij ouderen graag langer in hun vertrouwde omgeving willen wonen. Eerder onderzoek heeft uitgewezen dat een van de principiële redenen voor *ageing in place* gerelateerd is aan de fysieke verbondenheid met de omgeving (o.a. Rowles, 1978; Lawton, 1985; Rubinstein 1989). Deze verbondenheid ontstaat indien men vele jaren op een locatie verblijft en kan versterkt worden door actief betrokken te zijn in de woonomgeving en hieraan bij te dragen (Rowles, 1978). Hieruit blijkt dat *ageing in place* nauw verbonden is met lang wonen op eenzelfde plek en tevens een goed sociaal lokaal netwerk. Oud worden in een vertrouwde, al dan niet familiale, omgeving met bekende gezichten en routines impliceert dan ook een gevoel van voldoening en tevredenheid (Gilleard et al., 2007). Het onderzoek van Lawton (1985) sluit hierbij aan en stelt tevens dat bewoners die meerdere jaren op een plek wonen, een soort status van 'bekendheid' met het gebied verwerven. Deze status wordt omschreven als de intieme kennis die men ontwikkelt over de eigenaardigheden van de woning, hoe men de buurt leert kennen, hoe men gebruikt maakt van de vervoersmogelijkheden en wie de buren en vrienden zijn (Lawton, 1985). Tevens suggereert Lawton (1985) dat hoe meer iemand weet over de eigen woonomgeving, hoe meer onafhankelijk men kan zijn ongeacht het niveau van persoonlijke competentie.

Er is dus veel bekend over hoe plekken in en rondom het huis van waarde zijn voor oudere mensen, maar er is veel minder bekend over de mate waarop oudere mensen die verbondenheid ervaren (Buffel, 2012). In dit onderzoek wordt op basis van drie dimensies gekeken naar de persoonlijke verhalen en meningen

van ouderen ten opzichte van hun verbondenheid met de wijk Selwerd. Tevens wordt onderzocht in hoeverre een sterke mate van verbondenheid bijdraagt aan *ageing in place*.

2.2 Het belang van de fysieke woonomgeving

De fysieke dimensie van *place attachment* benadrukt de functionele aspecten van de woonomgeving waarin mensen hun dagelijkse taken uitvoeren (Burholt, 2006). In theorieën over de effecten van ruimtelijke planning wordt gesteld dat een goed doordacht ontwerp van de ruimte de sociale contacten tussen mensen kan bevorderen of op een meer plezierig ervaren manier tot stand kan doen komen (Buffel et al., 2011). Volgens Bowling en Stafford (2007) is de mogelijkheid van ontmoetingskansen belangrijk voor ouderen, omdat men meer op de buurt is aangewezen indien men ouder is. Uit ander onderzoek blijkt dat de *place attachment* van ouderen wordt beïnvloed door het wel of niet zonder belemmeringen kunnen uitvoeren van alledaagse taken (Burholt, 2006). Het blijkt dat het belangrijk is voor ouderen om hun dagelijkse activiteiten in de buurt goed te kunnen uitvoeren zonder obstakels. Vooral aangezien dagelijkse activiteiten plaatsvinden in de buurt is het belangrijk dat de fysieke voorzieningen in de buurt goed onderhouden zijn. Volgens Burholt (2006) benoemen ouderen de geschiktheid van de woonomgeving dan ook vaak in termen van toegankelijkheid en aanwezigheid van voorzieningen in de buurt. Voorzieningen in de wijk zoals een buurtcentrum en winkels dragen bij aan het wel of niet verbonden voelen met de omgeving (Buffel et al., 2011). Het schaalniveau van dit onderzoek is de wijk, vandaar dat er gesproken kan worden van *neighbourhood attachment*, verbondenheid met de buurt en wijk (Lewicka, 2010). De ligging van de wijk ten opzichte van voorzieningen binnen en buiten de wijk speelt een belangrijke rol voor ouderen, waarbij mobiliteit een belangrijk onderdeel uitmaakt.

Niet alleen de *place attachment* van ouderen ten opzichte van de buurt is belangrijk, ook de verbondenheid met het huis speelt een grote rol (Peace et al., 2007). Meerdere onderzoeken tonen aan dat een van de verschillen tussen jongere en oudere mensen is dat ouderen vaak langer op dezelfde plaats blijven wonen in vergelijking met andere leeftijdsgroepen (Callahan, 1992; Halfacree et al, 1992; Lawton, 1985). De verbondenheid met het huis voor ouderen heeft er mee te maken dat ouderen na hun pensionering vaak meer tijd in huis en de buurt doorbrengen vanwege veranderende ruimtelijke patronen (Peace et al., 2007). De woning is een fysieke plek, maar tevens vormen sociale aspecten, zoals bezoek van mensen en dagelijkse handelingen, een belangrijk onderdeel van de verbondenheid met het huis.

Verskillende empirische onderzoeken naar het meten van *place attachment* zijn niet gefocust op de woonomgeving, maar meer toegespitst op vrijetijds mogelijkheden, landschap en natuurlijke omgeving (Burholt, 2006). Aangezien de woonomgeving in dit onderzoek belangrijk is omdat ouderen daar veel tijd doorbrengen, richt dit onderzoek zich juist op de woonomgeving. De fysieke woonomgeving speelt in dit onderzoek een belangrijke rol, waar vervolgens de sociale aspecten en psychologische ervaringen uit voortkomen.

2.3 Het belang van de sociale woonomgeving

Volgens Rowles (1988) is de sociale constructie van relaties tussen mensen en plekken een belangrijk element voor de kwaliteit van het leven en de gezondheid. Goede relaties met mensen die dichtbij wonen, of in dezelfde buurt, zijn een goede basis voor zowel emotionele als functionele ondersteuning (Burholt, 2006). Met name voor ouderen blijkt dat de nabijheid van sociale ondersteuning van belang kan zijn voor de zelfstandigheid in de buurt (Pinquart and Sörensen, 2000). Volgens Peace et al. (2007) komt de sociale dimensie van *place attachment* tot uiting in de aanwezigheid van lokale relaties en sociale verbanden. Uit onderzoek blijkt dat de *place attachment* kan afnemen als een individu zich niet verbonden voelt met de mensen uit de omgeving (Rubinstein & Parmelee, 1992).

Burholt (2006) onderscheidt twee categorieën met betrekking tot de sociale dimensie van *place attachment*, namelijk ‘*social support*’ en ‘*social integration*’. Sociale ondersteuning staat voor de relaties met familie en vrienden, terwijl met sociale integratie de verbondenheid en contact met burens en toevallige ontmoetingen in de buurt bedoeld wordt (Burholt, 2006). Hieruit blijkt dat fysieke voorzieningen in de wijk een essentiële rol spelen voor het ontmoeten van (nieuwe) mensen. Verschillende studies tonen aan dat ondanks de toenemende mate van transport- en communicatiemogelijkheden, de buurt een belangrijke rol blijft spelen voor allerlei vormen van sociale verbondenheid (Buffel et al., 2011). Met name voor ouderen zal de buurt belangrijk zijn gezien de vaak afnemende mobiliteit en gezondheidsproblemen van ouderen die kunnen leiden tot afnemende vervoersmogelijkheden en communicatiemogelijkheden.

2.3.1 Sociale cohesie

Veel naoorlogse wijken hebben een transformatie doorgemaakt van een middenstandswijk met een vrij eenzijdige bewonerssamenstelling naar een meer gemêleerde doorstroomwijk met veel verschillende groepen bewoners (Van Marissing, 2008). Deze verandering heeft ook plaatsgevonden in de naoorlogse wijk Selwerd, waar momenteel 88 verschillende culturen wonen (Gemeente Groningen, 2010). Een veranderende bewonerssamenstelling kan gevolgen hebben voor de manier waarop bewoners in de buurt met elkaar samenleven. De verschillende bewoners kunnen vreedzaam naast elkaar leven, maar er kan ook sprake zijn van spanningen (Van Marissing, 2008). Dergelijke spanningen kunnen zich voordoen doordat bewoners conflicterende opvattingen hebben en ontstaan vaak door wederzijds onbegrip en onwetendheid (Blokland-Potters, 1998). Dit is te verklaren door andere normen, waarden en gedragsregels, die per cultuur verschillend zijn (Toulmin 1994).

In veel naoorlogse wijken zijn de bewoners die er vanaf het begin wonen, de huidige ouderen, nog duidelijk aan te wijzen. Vaak neemt deze groep momenteel in aantal af doordat oorspronkelijke bewoners overlijden of omdat ze moeten verhuizen naar een andere buurt voor passende huisvesting (Van Marissing, 2008). In Selwerd vertegenwoordigen de ouderen nog steeds de grootste groep in de wijk, hoewel ook hun aandeel langzaam afneemt. Tevens zijn er in Selwerd veel ouderenvoorzieningen waardoor het niet per se noodzakelijk is om uit de buurt te vertrekken. Het aantal (jonge) stellen zonder kinderen en (middelbare) alleenstaanden neemt juist gestaag toe, zie figuur 1 (Gemeente Groningen, 2013). Veel gehoorde problemen in huidige naoorlogse wijken zijn het verkeerd of te vroeg aanbieden van huisvuil, het niet onderhouden van de tuin of het vervuilen van de trappenhuisen (Van Marissing, 2008). Het transformatieproces dat in veel naoorlogse wijken heeft plaatsgevonden, leidt tot een gevarieerde samenstelling van bewoners. Diverse culturen leven samen in de naoorlogse wijken met de daarbij behorende problemen en ontwikkelingen. In dit onderzoek wordt onderzocht hoe de ouderen tegen de bewonersveranderingen aankijken en in hoeverre deze veranderingen invloed hebben op de verbondenheid van ouderen met hun woonomgeving.

Volgens Forrest & Kearns (2001) kan een samenleving waar sprake is van grote sociale samenhang omschreven worden als het geheel van: gedeelde waarden en gemeenschappelijke doelen; respect voor elkaar en afwezigheid van conflicten; sociale solidariteit en weinig inkomensverschillen tussen mensen, groepen en plaatsen; een hoog niveau van sociale interactie binnen gemeenschappen of gezinnen; en een sterk gevoel van plaatsverbondenheid. Er bestaat een nauwe relatie tussen de verschillende domeinen die onderdeel uitmaken van de sociale samenhang, oftewel sociale cohesie (Kearns & Forrest, 2000). Ook de mate van verbondenheid, *place attachment*, hangt nauw samen met sociale cohesie. Er kan verondersteld worden dat bewoners die tijdelijk in de wijk wonen, zoals studenten, minder binding hebben met de wijk. Dit leidt tot een lage *place attachment* welke een negatieve invloed kan hebben op de sociale samenhang. Volgens Thomése (1998) zijn ouderen die over minder economische hulpbronnen beschikken en ouderen die minder mobiel zijn, meer afhankelijk van de ‘cohesie’ in hun woonomgeving.

Volgens Van Beckhoven & Van Kempen (2003) hebben nieuwe bewoners vaak minder binding met de buurt, aangezien zij een groot deel van de activiteiten buiten de buurt ontplooiën. Volgens Van Marissing (2008) kunnen bewoners ook minder binding hebben met de buurt indien ze het wonen in de buurt als een tijdelijk iets beschouwen, in afwachting van een betere woning in een betere buurt. Bewoners die wel op de buurt georiënteerd zijn, zijn hierdoor vaak nog meer aangewezen op mensen van hun eigen groep, dat wil zeggen mensen met een gelijke achtergrond wat betreft opleidingsniveau, etniciteit en arbeidssituatie (Van Marissing, 2008). Dit zou kunnen betekenen dat ouderen veel met elkaar omgaan en niet of nauwelijks in aanraking komen met bewoners van andere leeftijden, opleidingsniveaus en etniciteit.

Er is onderzocht hoe ouderen die al lange tijd in de wijk Selwerd wonen tegen de bewonersveranderingen in de wijk aankijken. Hierbij wordt gekeken in hoeverre de ouderen in aanraking komen met bewoners met een andere achtergrond en leeftijd. Op die manier is onderzocht in hoeverre de ouderen de sociale cohesie in de wijk ervaren. Daarnaast is gekeken in hoeverre deze sociale veranderingen van invloed zijn op de *place attachment* van ouderen en hoe de veranderingen een rol spelen op *ageing in place*.

2.4 Het belang van de psychologische dimensie

De psychologische dimensie verwijst naar de individueel beleefde aspecten van de woonomgeving en de emotionele band met de buurt (Pearce et al., 2007). Volgens Buffel et al. (2011) wordt ouder worden vaak geassocieerd met een toenemende intensiteit van gevoelens ten aanzien van de lokaliteit. In dit verband wordt *place attachment* vaak omschreven als positieve, affectieve link tussen een individu en een specifieke plaats die geassocieerd wordt met individuele ervaringen of met een gemeenschappelijk gevoel (Hidalgo & Hernández, 2001). Deze verbondenheid kan leiden tot *place identity*, de plaats waarmee men zich verbonden voelt wordt dan een onderdeel van de persoonlijke identiteit (Hidalgo & Hernández, 2001).

Het kiezen van de eigen woonplaats speelt een belangrijke rol bij de psychologische dimensie. Zo kan wonen in een achtergestelde wijk negatieve effecten hebben op de mogelijkheden en wensen van de individuele bewoner in de wijk en daarmee ook negatief doorwerken op de band die men ontwikkelt met de woonomgeving (Buffel et al., 2011).

Uit onderzoek is gebleken dat er geen directe link bestaat tussen geïsoleerd leven en eenzaamheid. Sommige mensen zijn geïsoleerd maar niet eenzaam, anderen kunnen zowel geïsoleerd zijn als eenzaam, terwijl anderen eenzaam zijn maar niet geïsoleerd leven (Wenger, 1983). Met name ouderen kunnen door verminderde mobiliteit of overige lichamelijke kwalen, zich geïsoleerd of eenzaam voelen. Tevens kunnen deze aspecten ook van invloed zijn op de toegang van de ouderen tot de omliggende omgeving of steden (Gilleard et al., 2007). Hierdoor kan de verbondenheid van ouderen met de nabije buurt juist een steeds belangrijkere rol gaan spelen.

Het aspect veiligheid is ook van invloed op de persoonlijke beleving en verbondenheid van ouderen met de buurt. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat ondanks ouderen hun woonomgeving onveilig vinden, ze aangeven liever niet te willen verhuizen (Butler & Lewis, 1982; Warnes & Ford, 1995).

In dit onderzoek wordt beschreven hoe ouderen de verbondenheid met Selwerd ervaren op basis van de drie dimensies fysiek, sociaal en psychologisch. Hierbij is vooral gekeken naar de persoonlijke ervaring en mening van ouderen ten aanzien van veranderingen in de wijk en is onderzocht in hoeverre dit van invloed is op de *place attachment* en *ageing in place*.

Methodologie

In dit hoofdstuk is de methodologie van het onderzoek beschreven. Hierbij wordt eerst gekeken naar de onderzoeksmethode. Vervolgens is een beschrijving gegeven van de respondenten en de werving van respondenten. Daarnaast is informatie gegeven over de locatie van het onderzoek en waar de interviews zijn afgenomen. Tevens wordt ingegaan op de ethische aspecten, waarbij de rol als onderzoeker een belangrijk onderdeel uitmaakt. Tot slot is beschreven op welke manier de data zijn verzameld en geanalyseerd.

3.1 Kwalitatief onderzoek

Kwalitatief onderzoek is een geschikte methode om gedrag en handelingen van mensen te bestuderen en te verklaren. Tevens wordt gebruik gemaakt van kwalitatief onderzoek om inzicht te verkrijgen in de perspectieven van een doelgroep in de context van het dagelijks leven (Hennink et al., 2010). Volgens Philipsen en Vernooij-Dassen (2004) is kwalitatief onderzoek functioneel om de aard en de context van verschijnselen te bestuderen. Kwalitatief onderzoek is het meest bruikbaar voor het beantwoorden van ‘waarom’ vragen over bepaalde situaties, of om ‘hoe’ vragen te beantwoorden die processen en gedrag verklaren. Daarnaast levert kwalitatief onderzoek inzicht in de sociale interacties tussen mensen en hun gedeelde normen en waarden (Hennink et al., 2010). Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen welke aspecten een rol spelen bij de verbondenheid van ouderen met hun woonomgeving. Aangezien hierbij onderzoek is gedaan naar de persoonlijke ervaringen en meningen van ouderen, is gekozen om kwalitatief onderzoek te doen.

Er zijn verschillende vormen van kwalitatief onderzoek doen, waaronder interviews, focusgroepen en observaties (Hennink et al., 2010). Elke vorm van kwalitatief onderzoek levert specifieke informatie over onderwerpen op. Het doel van kwalitatief onderzoek is, in tegenstelling tot kwantitatief onderzoek, niet per se om representatief te zijn, maar met name om veel en diepgaande informatie op te doen over een bepaalde situatie of context (Hennink et al., 2010). Er is gekozen om kwalitatief onderzoek te doen door middel van het interviewen van de ouderen. Door het afnemen van diepte-interviews wordt inzicht verschaft in de economische en sociaal-culturele context van de respondenten (Hennink et al., 2011). De interviews zijn afgenomen in de woning van de respondenten en in het buurtcentrum. Op die manier is tevens informatie verkregen over de omgeving waarin ouderen zich bevinden. De kwalitatieve onderzoeksmethode aan de hand van interviews is een geschikte methode om persoonlijke verhalen en meningen te horen en om aldus de verbondenheid van ouderen met de wijk te kunnen onderzoeken.

3.2 Respondenten

Er zijn twaalf interviews afgenomen met zowel vrouwelijke als mannelijke ouderen in Selwerd. Alle respondenten wonen in Selwerd, behalve mevrouw Janssen, en wonen daar minimaal 25 jaar (zie figuur 3). De ouderen die in dit onderzoek geïnterviewd zijn, wonen allen in een huurhuis of huurflat van een woningcorporatie, opnieuw met uitzondering van mevrouw Janssen. Opvallend veel ouderen wonen in een woning van de christelijke woningcorporatie Patrimonium. Dit is te verklaren omdat veel ouderen aangesloten zijn bij de kerk en daarom ook aangesloten waren bij de christelijke woningcorporatie.

De leeftijd van de geïnterviewde respondenten varieert tussen de 72 en 93 jaar. Er is een overzicht gemaakt van de verschillende kenmerken van de respondenten, zie figuur 3. Hier staan verschillende basisenkenmerken vermeld, zoals (fictieve) namen, geslacht en leeftijd. Tevens staat vermeld hoeveel jaar de respondenten in Selwerd wonen, in wat voor type woning ze momenteel wonen en wat de huidige woonsituatie is.

Figuur 3: Overzicht gegevens respondenten Selwerd

Naam: Geslacht:	Leeftijd:	Aantal jaar in Selwerd:	Huidige type woning:	Huidige woonsituatie:
Meneer Andriessen	80+ (wilde leeftijd niet zeggen)	25 jaar	Huurwoning	Gescheiden, woont alleen
Mevrouw De Bruijn	73 jaar	43 jaar	Huurwoning	Getrouwd, samenwonend
Mevrouw Dijkstra	72 jaar	39 jaar	Flat	Getrouwd, haar man woont in Patrimonium
Mevrouw Janssen	74 jaar	26 jaar (1967-1993, woont momenteel in de wijk Hunze)	Koopwoning	Getrouwd
Mevrouw Hendriksen	77 jaar	37 jaar	Flat	Weduwe
Mevrouw Willems	83 jaar	45 jaar	Huurwoning	Weduwe
Mevrouw De Groot*	78 jaar	43 jaar	Huurwoning	Getrouwd, samenwonend
Meneer De Groot*	82 jaar	43 jaar	Huurwoning	Getrouwd, samenwonend
Mevrouw Albers	72 jaar	44 jaar	Huurwoning	Getrouwd, samenwonend
Meneer Ter Veen	80 jaar	42 jaar	Huurwoning	Weduwe
Mevrouw Hoekstra	93 jaar	25 jaar	Flat	Weduwe
Mevrouw Visser	78 jaar	49 jaar	Flat	Weduwe

* Respondenten meneer en mevrouw De Groot zijn een koppel.

De interviews die werden afgenomen in het buurthuis vonden plaats tijdens de hobbyclub, een paar tafels verder in de hoek van de zaal. De hobbyclub is een wekelijkse activiteit waarbij oudere dames kaartjes maken, breien en andere creatieve hobby's uitoefenen. Als voorbeeld ontstond daar tijdens een interview de volgende situatie:

Interviewer: "Hier in de wijk wonen 88 verschillende culturen.."

*Respondent: "88? Ho hee, ik denk dat er geen land zoveel buitenlanders heeft als Nederland!
Of is dat verkeerd om te zeggen?"*

Op het moment dat de respondent uitsprak *"..ik denk dat er geen land zoveel buitenlanders heeft als Nederland!"* viel het stil bij de hobbyclub. Daardoor ontstond er een ongemakkelijke situatie aangezien de andere ouderen dit allemaal hoorden. De respondent had dit ook in de gaten en vervolgde: *"Of is dat verkeerd om te zeggen?"* Hieruit blijkt dat de respondenten minder vrijuit konden praten dan wanneer er thuis - zonder anderen in de buurt - een interview werd afgenomen. De privacy en openheid van de gesprekken in het buurthuis waren door de situatie wat beperkter dan wanneer de gesprekken plaatsvonden in de woning van de respondent. Een voordeel van het afnemen van interviews in het buurthuis is dat er als onderzoeker inzicht verkregen wordt in de activiteiten die ouderen ondernemen. Op die manier wordt er een beeld gevormd van de contacten die de ouderen onderhouden en de sociale omgeving waarin de ouderen zich begeven. De combinatie van interviews afnemen in het buurthuis en in de woning van de respondenten, zorgde als onderzoeker voor een meer compleet beeld wat betreft de dagelijkse leefomgeving van de ouderen.

3.4 Ethische aspecten

Volgens Hennink et al. (2011) zijn ethische aspecten meer uitgesproken bij het doen van kwalitatief onderzoek, voornamelijk omdat er bij kwalitatief onderzoek meer ingegaan wordt op visies, gedachten en meningen van de respondenten. In dit onderzoek wordt gekeken hoe verbonden de ouderen zich voelen met de wijk en wordt dieper ingegaan op ervaringen en meningen van de ouderen. Vandaar dat ethische aspecten een belangrijke rol spelen in dit onderzoek.

Tevens vormt de rol van de onderzoeker ten opzichte van de respondent een belangrijk element bij kwalitatief onderzoek (Hennink et al., 2011). Dat speelt des te meer aangezien in dit onderzoek sprake is van een groot leeftijdsverschil tussen onderzoeker en de respondenten. Vanwege de hoge leeftijd van de respondenten wordt er tijdens het interview ook vaak persoonlijke informatie gegeven over lichamelijke klachten of het verlies van dierbaren. Het is de rol van de onderzoeker om goed met deze informatie om te gaan. Daarbij is het belangrijk om het doel van het onderzoek niet uit het oog te verliezen, maar ook niet te snel door te gaan met het interview aangezien het persoonlijke informatie van de respondent betreft. Tevens is privacy erg belangrijk (Hennink et al., 2011). Aan het begin van de interviews is daarom duidelijk uitgelegd dat alle informatie vertrouwelijk behandeld wordt en dat er respectvol met de antwoorden en privacy van de respondenten wordt omgegaan (zie bijlage).

Volgens de Belmont Report zijn er drie hoofdzaken met betrekking tot de ethische aspecten bij onderzoek doen: "respect of persons, beneficence and justice" (Hennink et al., 2011). Respect van personen is een belangrijk onderdeel van het kwalitatief onderzoek doen. Als onderzoeker wordt tijd gevraagd van ouderen om te praten over hun ervaringen en over wat zij in de loop der jaren hebben meegemaakt. Daarom is het van belang om de tijd te nemen en juist bij wat meer persoonlijke situaties begrip te tonen, zonder daarbij van het onderzoek af te dwalen.

Het is belangrijk dat de respondent zich op zijn of haar gemak voelt tijdens het interview om open en eerlijk antwoord te kunnen geven, zie het voorbeeld hierboven (paragraaf 3.3). Er was ook een respondent die graag wilde afspreken in het buurtcentrum en vervolgens vroeg of het interview thuis kon plaatsvinden, aangezien ze dat prettiger vond wat betreft openheid van het gesprek en tevens omdat het

dan in een vertrouwde omgeving plaatsvond. Dit voorbeeld geeft aan dat de anonimiteit en privacy van de respondenten erg belangrijk is (Hennink et al., 2011). De respondenten vonden het goed dat het interview werd opgenomen en spraken heel open over bepaalde zaken. Om de privacy van de respondenten goed te waarborgen is gebruik gemaakt van fictieve namen (Hennink et al., 2011).

Aangezien de relatie tussen de onderzoeker en de respondent tijdens het afnemen van de kwalitatieve diepte-interviews best persoonlijk is (Hennink et al., 2011), is het belangrijk om het gestel van de respondent in de gaten te houden maar ook gericht te kijken naar de vragen van het onderzoek. De doelgroep betrof hier ouderen en er werd vaak uitgeweid over andere onderwerpen. Opvallend is dat dit voornamelijk het geval was indien de interviews werden afgenomen bij de ouderen thuis, wat waarschijnlijk te maken heeft met de vertrouwde omgeving. Tevens kan hebben meegespeeld dat de respondenten tijdens het interview in het buurthuis niet met de andere ouderen konden praten of bezig konden zijn met knutselen waardoor ze meer het stramien van het interview volgden, om vervolgens weer deel te kunnen nemen aan de werkzaamheden en sociale contacten van de hobbyclub.

Een ander voorbeeld waarbij de persoonlijke relatie tussen onderzoeker en respondent naar voren kwam, volgde naar aanleiding van een ontmoeting in het winkelcentrum waar een afspraak werd gemaakt om bij de respondent thuis het interview af te nemen. Toen ik vervolgens langskwam gaf de respondent aan dat ze het wel een beetje spannend vond dat ze zomaar iemand had ontmoet in het winkelcentrum en gevraagd had naar haar huis te komen. Vervolgens heb ik haar als onderzoeker op haar gemak gesteld en nogmaals uitleg gegeven over het onderzoek waarna het goed was. Op het einde van het interview vond de respondent het zelfs zo gezellig, dat ze vroeg of ik nog een keer langs wilde komen. Volgens Hennink et al. (2011) moeten de onderzoeker en respondent elkaar als vreemden ontmoeten, waarbij de relatie tussen beiden tijdens het onderzoek meer intiem wordt, om vervolgens weer als vreemden uit elkaar te gaan. Het is belangrijk om hierbij niet het doel uit het oog te verliezen en het is niet de taak van de onderzoeker om voor de gezelligheid langs te komen, dus dit aanbod heb ik afgeslagen. Desondanks is het een lastige situatie aangezien de onderzoeker wel het een en ander vraagt van de respondent. Hieruit blijkt hoe belangrijk de verhouding tussen de onderzoeker en respondent is en hoe ethische aspecten zoals normen en waarden deel uitmaken van kwalitatief onderzoek.

3.5 Dataverzameling

De data in dit onderzoek zijn verzameld door middel van het afnemen van diepte-interviews. Door het afnemen van diepte-interviews is getracht inzicht te krijgen in de dagelijkse leefomgeving van de ouderen, en op die manier wordt ook inzicht verschaft in de economische en sociaal-culturele context van de respondenten (Hennink et al., 2011). Op die manier is inzicht verkregen in de persoonlijke ervaring van ouderen over het leven in Selwerd, hun verbondenheid met de wijk en hoe fysieke en sociale dimensies daarbij een rol spelen.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van semi-structured diepte-interviews. Semi-structured houdt in dat de volgorde van vragen tijdens het interview kan veranderen met als doel dat het gesprek zo natuurlijk mogelijk verloopt (O'Leary, 2010). Het is belangrijk om van tevoren een interviewgide te maken als basis bij het afnemen van de interviews (zie bijlage). De opgestelde interviewvragen vormen een leidraad, maar zijn niet leidend tijdens het interview. Juist omdat de interviews semi-structured zijn, biedt de interviewgide de mogelijkheid voor de onderzoeker om het overzicht te houden. Semi-structured interviews zijn in dit geval gunstig omdat het ruimte geeft aan de onderzoeker om in te springen op opmerkingen van de respondenten, waardoor er, indien wenselijk, dieper ingegaan kan worden op onderwerpen zonder de structuur volledig los te laten.

Daarnaast is luisteren een belangrijk aspect om een goed interview af te kunnen nemen en in te kunnen gaan op interessante onderwerpen (O'Leary, 2010). Door middel van semi-structured diepte-interviews kon er dieper worden ingegaan op het 'waarom' achter de antwoorden die naar voren kwamen (Hennink et al., 2011) en op die manier is er veel relevante informatie verkregen.

De interviews zijn met toestemming van de respondenten opgenomen. Deze opgenomen interviews zijn vervolgens afgeluisterd en op de computer uitgeschreven.

3.6 Data-analyse

De uitgeschreven interviews zijn met behulp van het programma Atlas.ti geanalyseerd. Atlas.ti is geen programma dat de data analyseert, maar het is een handig hulpmiddel om de data te categoriseren en daarmee het proces van kwalitatieve data-analyse te ondersteunen (Friese, 2012). De teksten zijn geanalyseerd door het coderen van de teksten uit de interviews. Er zijn verschillende codes gemaakt die van invloed zijn op dit onderzoek. Allereerst zijn de basiskenmerken van de respondenten zoals leeftijd en geslacht onderverdeeld in categorieën. Tevens is de categorie woonomgeving onderverdeeld in fysieke, sociale en psychologische woonomgeving. De verschillende ervaringen van de respondenten ten aanzien van de woonomgeving zijn vervolgens in subcategorieën onderverdeeld. Op die manier kan met hulp van het programma de data goed opgesplitst en vervolgens geanalyseerd worden. Een voordeel van werken met een computer voor het analyseren van de data, is dat een tekst onderverdeeld kan worden over meerdere categorieën (Friese, 2012). Een citaat van een respondent kan iets zeggen over de sociale woonomgeving en tegelijkertijd ook iets vertellen over een bepaalde positieve of negatieve gebeurtenis en emotie. Door gebruik te maken van computerprogramma's zoals Atlas.ti kan een dergelijk citaat overzichtelijk onderverdeeld worden in meerdere categorieën. Dit maakt het gebruik van dergelijke programma's een geschikte methode voor het analyseren van kwalitatieve data (Friese, 2012).

De geanalyseerde data zijn vervolgens vergeleken met literatuur, vergelijkbare literatuurstudies en onderzoeken over de wijk Selwerd. Op die manier konden de verschillen en overeenkomsten tussen de interviews in vergelijking met literatuur en andere onderzoeken duidelijk worden weergegeven. De resultaten van zowel de interviews als het literatuuronderzoek leidden tot de antwoorden op de onderzoeksvragen.

Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de resultaten van de diepte-interviews aan de hand van literatuur vermeld worden. In paragraaf 4.1 wordt ingegaan op de fysieke dimensie van de woonomgeving in relatie tot de *place attachment*. Vervolgens is in paragraaf 4.2 gekeken naar de sociale dimensie waarbij sociale contacten en ontmoetingsplekken een belangrijke rol spelen. In de laatste paragraaf 4.3 is de psychologische dimensie van *place attachment* en *ageing in place* geanalyseerd. Hier worden de persoonlijke ervaringen en emoties ten aanzien van de verbondenheid met de wijk beschreven.

4.1 Het belang van de fysieke woonomgeving voor ouderen

Place attachment verwijst naar een plek waar mensen zich wel of minder verbonden mee voelen (Lewicka, 2010), waarbij automatisch gesproken wordt over een fysieke plek. Zonder fysieke gebouwen zoals woningen, ontmoetingsplekken en parken is er geen mogelijkheid om sociale contacten te ontmoeten. In deze paragraaf is gekeken welke fysieke plekken belangrijk zijn voor de ouderen. Daarbij wordt onderzocht welke plekken invloed hebben op de verbondenheid van ouderen. Er wordt gekeken naar de ligging van de wijk, voorzieningen in de wijk, de woning en ontmoetingsplekken zoals parken, het buurtcentrum en de kerk.

De naoorlogse wijk Selwerd is gebouwd volgens een bepaalde filosofie waarbij veel herhaling van stempels zichtbaar is, zie figuur 5 (Gemeente Groningen, 2010). Uit de interviews blijkt dat veel ouderen in eerste instantie niet heel enthousiast waren over de fysieke bebouwing in de wijk. Mevrouw De Groot vertelt dat ze niet erg enthousiast is over de fysieke uitstraling van de wijk:

“Ja ik vond het een hele kale wijk, ik vond het verschrikkelijk. Ik heb het nooit een mooie wijk gevonden qua bebouwing. Het is allemaal rechtaan, rechttoe, nee ik vond de bouw niet mooi.”
- Mevrouw De Groot (78, 43 jaar in Selwerd)

Ook mevrouw Albers geeft in het interview aan dat zij de wijk niet erg mooi vindt. Opvallend is dat beide vrouwen aangeven dat de wijk wel praktisch is door de indeling in blokken en rechte straten, maar echt mooi vinden ze het niet:

“Het is niet een hele mooie, nou ja je hebt een park maar dat dit nou een mooie wijk is, nee dat niet. Maar dat heb je met oudere wijken. Het is hier rechthoekig, rechtaan en dat heeft z'n voordeel om dingen te vinden, maar mooi is anders.” - Mevrouw Albers (72, 44 jaar in Selwerd)

Ondanks dat niet alle bewoners de fysieke woonomgeving mooi vonden, hebben de ouderen wel vaak een positief beeld over de ruime opzet van de wijk en het aanbod van voorzieningen. In verschillende studies is aangetoond dat de (vroeg)naoorlogse wijken in het begin goed functioneerden op de woningmarkt en dat bewoners verheugd waren om in dit soort wijken te wonen. De kwaliteit van zowel de woning als de woonomgeving was in deze wijken vaak een stuk hoger dan die in de vooroorlogse wijken. Daarnaast waren de naoorlogse wijken vaak veel ruimer opgezet dan de vooroorlogse wijken en hadden veel meer groen (Bolt et al., 2008).

“Mijn eerste indruk van de wijk is dat de winkels bij de hand waren en de scholen dichtbij waren.”
- Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd)

“Ja, het was heel lekker ruim opgezet en je kon je kinderen hier rustig laten spelen.”
- Mevrouw Dijkstra (72, 43 jaar in Selwerd)

Figuur 5: Luchtfoto van Selwerd, gezien vanuit het westen (Paddepoel), circa 1971.

Bron: Gemeente Groningen (2010).

Het is opvallend dat veel bewoners in eerste instantie niet naar de wijk Selwerd toe wilden verhuizen. Veel ouderen kwamen uit andere wijken in de stad en stonden niet te springen om naar de toen nog nieuwe wijk Selwerd te gaan:

“In 1965 kwamen we hier in Selwerd, wat ik echt een verschrikkelijke wijk vond. We woonden eerst in de Oosterpoort en dat is zo ’n gezellige wijk he! En toen kwamen we hier, ik vond het verschrikkelijk. Mijn man zei laten we het eerst maar even zien hier dan kunnen we altijd nog terug gaan, en kijk nu woon ik hier nog steeds!” - Mevrouw Visser (78, 49 jaar in Selwerd)

*“Ik wilde hier eerst helemaal niet heen. We woonden aan de andere kant van de stad in de Wijert, maar daar kwamen we niet in aanmerking voor een eengezinshuis en hier (in Selwerd) wel. Toen we hier eenmaal woonden werden we zo opgevangen en voelden we ons eigenlijk meteen al thuis.”
- Mevrouw De Bruijn (73, 43 jaar in Selwerd)*

Ondanks dat de bewoners in eerste instantie niet graag naar de Selwerd wilden verhuizen, wonen de ouderen nu al ruim 40 jaar in de wijk Selwerd. Mevrouw Visser vertelt in het interview dat ze het in het begin verschrikkelijk vond om in Selwerd te komen wonen. Zij en haar man waren als één van de eerste bewoners in de wijk komen wonen en rondom hun woning werd nog overal gebouwd. In het interview gaf ze aan dat Selwerd toentertijd nog een bouwput was, dus dat kan verklaren dat ze het toen verschrikkelijk vond om naar Selwerd te gaan verhuizen. Mevrouw De Bruijn geeft in haar interview aan dat ze alhoewel ze niet naar de wijk wilden verhuizen, meteen werden opgevangen en zich daardoor ook al snel thuis voelden in de wijk.

4.1.1 Voorzieningen in de wijk

Naoorlogse wijken staan bekend om de ruime opzet en de goede voorzieningen omdat de wijken van tevoren gepland werden volgens een bepaald stramien, waarbij de belangrijkste voorwaarde was dat de indeling van de wijk functioneel moest zijn (Noyon, 2007). Selwerd kent een breed scala aan accommodaties met voorzieningen voor jong en oud. Uit onderzoek blijkt dat het voorzieningsniveau in de wijk door de inwoners uit Selwerd doorgaans goed wordt gewaardeerd, veelal beduidend hoger dan het stedelijk gemiddelde van Groningen (Gemeente Groningen, 2013).

Uit de interviews blijkt dat ook de ouderen erg tevreden zijn met het aanbod voorzieningen in de wijk. Vooral over het aanbod supermarkten zijn de ouderen tevreden:

“Ja we hebben hier alle voorzieningen, mensen zullen niet gauw gaan verhuizen omdat er hier niks is. Ik bedoel je hebt de trein vlakbij, je hebt de bus. Het winkelcentrum en ook patrimonium. Daar (voor de voorzieningen) hoef je niet voor weg te gaan.” - Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd)

“En daar woon ik nu dus (Berkenflat), en dat is voor mij ideaal omdat het heel dicht bij de winkels is. Dat is heel fijn, ik ga elke dag wel even naar de Albert Heijn en de Lidl of Aldi. Dat is ook goed voor de beweging.” - Mevrouw Hendriksen (77 jaar, 37 jaar in Selwerd)

“Ja ik ga vaak naar de Lidl of Albert Heijn. Ja, dat is allemaal heel dichtbij he.”
- Mevrouw De Groot (78, 43 jaar in Selwerd)

Het winkelcentra in Selwerd moest functioneren als ondersteunend winkelcomplex voor het winkelcentrum in Paddepoel om in de dagelijkse levensbehoeften van de wijkbewoners in Selwerd te kunnen voorzien (Gemeente Groningen, 2010). Mevrouw Willems geeft in het interview aan dat dit ook voor haar geldt, deels omdat voorzieningen in Selwerd verdwijnen:

“Ja ik maak overal (in Selwerd) wel gebruik van eigenlijk, van de kapper tot de kruidenier en de bloemenman natuurlijk. En ik ga ook naar Paddepoel, daar zit de Hema dat is allemaal wat groter he, je hebt daar kledingzaken. Hier had je ook wel kledingzaken, maar dat is er nu allemaal niet meer. We hadden hier ook een postkantoor, maar dat is allemaal weggegaan. En ja dat is wel jammer want je wordt natuurlijk ook minder mobiel. Ik kan nog wel fietsen maar als je alleen kunt lopen dan moet je twee keer zo ver lopen om een kaartje op de bus te doen.”
- Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd)

Uit bovenstaande voorbeelden blijkt dat mobiliteit een belangrijke rol speelt bij het gebruik kunnen maken van fysieke voorzieningen in de wijk. Daarnaast blijkt dat er een aantal voorzieningen in de wijk zijn verdwenen in de loop der jaren. Toch behoort Selwerd tot de hoogst scorende wijken van de stad op het gebied van tevredenheid over het winkelaanbod en de voorzieningen in de buurt voor ouderen (Gemeente Groningen, 2013). Deze tevredenheid en diversiteit qua aanbod blijkt ook uit het interview met meneer Ter Veen:

“Vroeger toen ik nog een gezin had ging ik veel naar de Aldi, maar nu ga ik vooral naar de Albert Heijn. Daar heb je veel eenpersoonsmaaltijden en zo veel keuze, dus ik ga daar elke dag heen voor een maaltijd.” - Meneer Ter Veen (80, 42 jaar in Selwerd)

Uit dit voorbeeld blijkt dat de Albert Heijn goede boodschappen heeft voor alleenstaanden. Dit geldt voor zowel studenten als ouderen, maar uit het voorbeeld blijkt dat meneer Ter Veen als alleenstaande man tevreden is met het keuzeaanbod in de winkel. Hieruit blijkt dat niet alleen de winkels voldoende worden

beoordeeld, maar dat ook het aanbod qua producten in de winkels voorziet in de behoeften van onder andere alleenstaande ouderen.

Uit de monitor leefbaarheid & veiligheid 2012 blijkt dat inwoners van Selwerd zeer tevreden zijn met de ontmoetingsmogelijkheden (Van Teerns et al., 2013). Niet alleen het winkelcentrum is een belangrijke ontmoetingsplek voor veel ouderen, ook voorzieningen zoals het buurtcentrum De Berk spelen een belangrijke rol. In een recent onderzoek naar het gebruik van sociaal-culturele accommodaties in de stad, komt buurtcentrum De Berk als verreweg de belangrijkste ontmoetingsplek in Selwerd naar voren (32%) (Gemeente Groningen, 2013).

Een deel van de interviews is afgenomen in het buurtcentrum. De oudere vrouwen komen wekelijks in het buurtcentrum bij elkaar voor de 'hobbyclub'. Op die manier is het buurtcentrum een fysieke plek voor sociale ontmoetingen. Dit geldt ook voor de kerk als voorziening. Het is een fysieke plek waar mensen elkaar ontmoeten zodat ze op de hoogte zijn van elkaars ontwikkelingen en elkaars gezondheid. Zie het voorbeeld van mevrouw De Groot:

“Ja ik vind de kerk ook heel belangrijk. Als het kan ga ik daar elke zondag wel heen. Om het zingen met elkaar maar ook om de gemeenschap. Dat je met elkaar weet en hoe en ziet wie ziek is, wat er met iemand gebeurd is. Ja he dat je toch contact met elkaar blijft houden.”

- Mevrouw De Groot (78, 43 jaar in Selwerd)

De voorzieningen in de wijk spelen een belangrijke rol in het dagelijks leven van de ouderen. Uit de interviews blijkt dat de ouderen bijna elke dag naar de winkels in de wijk gaan. Hierbij speelt goede gezondheid en mobiliteit van ouderen een belangrijke rol. Aangezien de flats waar veel ouderen wonen rondom het winkelcentrum gesitueerd zijn, is het winkelcentrum te voet bereikbaar en dat draagt bij aan het belang en verbondenheid van ouderen met het winkelcentrum. Het blijkt dat het winkelcentrum, maar ook andere voorzieningen in de wijk zoals het buurtcentrum en de kerk, belangrijke ontmoetingsplekken voor ouderen zijn.

4.1.2 De woning

Veel ouderen wonen in een woning van de corporatie. Het valt op dat naast de corporatie ook het aantal kinderen toentertijd een belangrijke rol speelde bij het soort woning dat men aangewezen kreeg. Als stel moest je eerst trouwen voordat je kon samenwonen. Indien men 1 of 2 kinderen had, kwam men in aanmerking voor een flat. Indien men drie of meer kinderen had kwam men in aanmerking voor een eengezinswoning. In het interview met mevrouw Willems vertelt zij hoe ze in Selwerd terecht zijn gekomen en in welke woningen ze hebben gewoond:

“In die tijd ging dat allemaal heel lastig en moeilijk om een huis te krijgen. Als je ging trouwen had je geen huis, je was dan al blij als je bericht kreeg van iemand die weg ging en dan zat je op twee slaapkamertjes. Als je dan 1 of 2 kinderen had kwam je in aanmerking voor een flat. We zijn toen eerst in de Elzenlaan (Selwerd) gaan wonen in een flat.”

Het gesprek wordt vervolgd met: *“Nou kijk je was natuurlijk niets gewend, dus je had ook geen eisen. Je was al blij als je een eigen voordeur had en een eigen wc haha. Dat is heel gek maar daar heb je jaren van genoten dat je niets hoefde te delen met een ander. Alleen ik vond het in de flat niet mooi wonen, ik hield niet zo van een flat, om zo op elkaar te wonen. Dus toen hebben we al snel geprobeerd om een huis te krijgen. Je moest dan drie kinderen hebben en dat hadden we ook en toen zijn we hier in dit huis gekomen.”* - Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd).

Uit de interviews blijkt dat sommige ouderen nog steeds in hetzelfde huis wonen als waar ze vroeger met drie kinderen hebben gewoond. Dit geldt ook voor mevrouw Willems die weduwe is en nog steeds in

hetzelfde huis woont als waar ze bijna 40 jaar geleden is komen wonen. Uit het interview blijkt duidelijk haar verbondenheid met het huis:

“Ja ik zou het liefst hier blijven wonen ja. Tenzij het niet meer kan dan gaat het over.”

- Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd).

Hoe ouder mensen worden, hoe meer tijd ze in en rondom het huis besteden. Het huis is de belangrijkste plek om ouder te worden, omdat de betekenis van ‘thuis zijn’ en het gevoel van ergens horen, de verbondenheid met een fysieke plek, cruciaal is voor de identiteit en het gevoel van veiligheid voor ouderen (Futurage, 2011). Uit het interview met mevrouw Willems blijkt dat zij erg gehecht is aan haar huis en daar graag oud wil worden.

Uit een onderzoek van Oswald en Wahl (2005) blijkt dat 80% van de tijdsbesteding van ouderen boven de 65 jaar, plaatsvindt in en rondom hun huis. Uit de interviews blijkt dat de ouderen met veel plezier in hun huis wonen. Dit heeft vaak te maken met de gunstige locatie van de woning ten opzichte van het winkelcentrum en andere voorzieningen in de wijk. Ook de ligging van de wijk wordt door veel ouderen positief gewaardeerd.

4.1.3 Ligging van de wijk

Veel ouderen wonen al vele jaren in de wijk. Uit de interviews blijkt dat de goede ligging van de wijk Selwerd een belangrijke rol speelt in het dagelijks leven van de ouderen. Opvallend is dat veel ouderen graag fietsen en veel ouderen geven aan dat Selwerd een geschikte ligging heeft om op de fiets de stad in te gaan en vooral om op de fiets de andere kant op, de stad uit te gaan. Uit de interviews blijkt dat de ouderen het prettig vinden om, indien dat nog mogelijk is op hun leeftijd, een stukje te fietsen om in beweging te blijven.

“Ik ga altijd lopen of op de fiets. Ik heb geleerd, mijn man en ik zijn bij een pre-pensionerings man geweest en hij zei, als mannen niet meer werken dan zeggen ze vaak tegen hun vrouw geef mij de tassen maar. Fout, fout, voor botontkalking zegt hij, dus nee dat doe ik zelf. Ik doe alles op de fiets. Ik fiets overal wel heen, ik mag graag fietsen. Je fiets hier ook makkelijk weg.”

- Mevrouw de Groot (78, 43 jaar in Selwerd)

Ook mevrouw Willems geeft aan dat de ligging van de wijk gunstig is. Zij geeft aan dat je aan de ene kant snel in de stad bent en aan de andere kant ben je ook met de fiets snel de stad uit. Daarnaast geeft ze aan dat ze Selwerd een geweldige wijk vindt:

“Selwerd is zo gezellig en ook voorzien van alle gemak. Je hebt de winkels en bent vlakbij de stad. Ik vind Selwerd een geweldige wijk en je bent ook zo de stad uit hier op de fiets.”

- Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd)

Uit de interviews blijkt dat de fysieke verbondenheid met de wijk Selwerd zichtbaar is door de gunstige locatie van de dagelijkse voorzieningen in de wijk. Ook de ligging van de wijk zelf speelt een belangrijke rol voor ouderen. Ondanks dat niet alle ouderen toen ze in Selwerd kwamen wonen even enthousiast waren, blijkt dat de ouderen er nu al geruime tijd wonen en dat de ouderen niet meer uit de wijk weg willen. Tevens blijkt dat mobiliteit een belangrijke rol speelt voor de fysieke woonomgeving. Buffel et al. (2011) verwijst in haar onderzoek naar de nauwe relatie tussen de fysieke omgeving en de mobiliteit van de ouderen. Uit onderzoek blijkt dat ouderen vaak geconfronteerd worden met een gevoel van onmacht als zij over te weinig competenties, zoals mobiliteit, beschikken om de omgevingsdruk aan te kunnen (Lawton, 1982).

Een duidelijk voorbeeld wordt gegeven door meneer Andriessen als hij vertelt over de nieuwe fietsroute voor studenten door het park in Selwerd:

“Nu heb je ook vreselijk, die studenten fietsen nu allemaal door het park heen hier. Dat moet ook anders. Dat is levensgevaarlijk, ze moeten over de Zonnelaan daar kunnen ze ook wel langs. Kijk ze rijden als gekken, als ik daar fiets he, dan gaan ze links vier voorbij rechts vier voorbij dan gaan ze zo door het bos heen en dan weer afremmen. Dus wat doe ik, als ik fiets daar ga ik meestal over het voetpad.” - Meneer Andriessen (80+, 25 jaar in Selwerd)

Hieruit blijkt dat hij als oudere man moeite heeft met de vele en snel fietsende studenten. En deze ‘omgevingsdruk’ eigenlijk niet of nauwelijks aan kan en er liever voor kiest om op het voetpad te gaan fietsen. Ondanks dit voorbeeld blijkt dat de voorzieningen in Selwerd gunstig gelegen zijn voor ouderen om lopend of met de rollator naar het winkelcentrum te kunnen.

4.1.4 Fysieke veranderingen in de wijk

In de interviews is onderzocht hoe de ouderen fysieke veranderingen in de wijk ervaren. Het is opvallend dat in bijna elk interview terugkwam dat de ouderen niet te spreken waren over de verpaupering van de wijk Selwerd. Met name klachten over de slecht onderhouden tuintjes was een veel gehoorde opmerking van de ouderen. Hieronder enkele voorbeelden uit de interviews:

“Als ik dan naar de straat kijkt en ik bekijk het van bovenaf want mijn man woont 1 hoog, maar dan kijk ik naar buiten en dan denk ik wat is het toch een zootje. Wij waren altijd in de tuin aan het werk, of in ieder geval mijn man.

Maar dan moet je het nu eens zien, heel veel doen er niets aan. Die buitenlanders doen helemaal niets aan de tuin..” - Mevrouw Dijkstra (72, 39 jaar in Selwerd)

“Ja mensen doen nu niks meer aan de tuintjes. Dat wordt gewoon, nee daar doen ze totaal niks aan. Of ze leggen er allemaal stenen in, dat is geen tuintje meer, maar een plek waar de fietsen en brommers kunnen staan. Het aanzien van de straat wordt anders he. En hele slordige gordijnen voor de ramen. Ja het aanzien van de straat gaat weg.”

Ze vervolgt het interview met:

“Het is vaak één grote bende rondom de deur. Ze doen niks aan hun tuin, het is niet meer een nette buurt. Dat is echt iets van de laatste paar jaar. Want als je daarachter ziet dan, bij de Vlierstraat en hoe heet die straat ook alweer, de Populierenlaan. Dat was een fantastische keurige straat, maar ik loop daar nu niet meer, want die tuintjes liggen vol troep en rommel. Het verpauperd..”

- Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd)

“Er zijn tegenwoordig zoveel mensen met tegels in de tuin en dat vind ik zo lelijk. Er zijn wel een paar straten die zijn wel oké, de Acacialaan en dan heb je de Spirealaan. Ja en dit stukje vind ik nog wel goed, en dan halverwege daarachter wordt het ook al minder. En dan heb je de Vlierstraat en de Populierenlaan, en dat is zo’n pauperstuk. Ja en als je dan erachter loopt ook, nee dat is echt niks.. mensen zijn daar op straat auto’s aan het repareren, nee ik ben heel blij dat ik daar niet woon..”

- Mevrouw De Groot (78, 43 jaar in Selwerd)

Uit de interviews blijkt dat ouderen zich met name storen aan het slechte aanzien van de straat en de daarbij behorende tuintjes. Tevens worden ook diverse opmerkingen gemaakt over slechte of scheef hangende gordijnen. De ouderen geven aan dat het aanzien in de wijk minder mooi is geworden. Mevrouw De Groot vertelt in het interview dat toen zij in de wijk zijn komen wonen het allemaal veel meer “een eenheidsworst” was. Zowel de huizen als de tuinen waren op dezelfde manier onderhouden door de woningcorporatie vertelt mevrouw De Groot in het interview. Tegenwoordig is iedereen vrij om

zelf de tuin te onderhouden en ontstaan er steeds grotere verschillen tussen de tuinen en daarmee het aanzien van de wijk. Uit onderzoek van Van Marissing (2008) blijkt dat veel gehoorde problemen in huidige naoorlogse wijken het verkeerd of te vroeg aanbieden van huisvuil, het niet onderhouden van de tuin of het vervuilen van de trappenhuizen zijn. De ouderen in Selwerd hebben het voornamelijk over de slecht onderhouden tuinen als opvallende fysieke verandering in de afgelopen jaren.

Aangezien *place attachment* niet alleen betrekking heeft op de fysieke woonomgeving, wordt er in de volgende paragraaf ingegaan op de sociale verbondenheid van ouderen.

4.2 Het belang van de sociale woonomgeving voor ouderen

Naast de fysieke verbondenheid speelt ook de sociale verbondenheid een belangrijke rol voor de *place attachment* van mensen (Lewicka, 2010). De respondenten geven ieder aan dat zij verschillende contacten in de buurt hebben en daar geregeld een praatje mee maken of afspreken. Dit betreft voornamelijk burens en buurtgenoten die niet zelden in de loop der jaren vrienden zijn geworden. Tevens ontmoeten veel ouderen elkaar in het winkelcentrum of het buurtcentrum. Hieruit blijkt dat de fysieke locaties een belangrijke functie hebben bij het onderhouden van sociale contacten.

In deze paragraaf wordt onderzoek gedaan naar het belang van sociale contacten voor ouderen en hoe de contacten zijn ontstaan of in de loop der jaren veranderd. Er is ingegaan op het belang van burens en vrienden in de wijk. Verder is beschreven welke sociale activiteiten ouderen ondernemen, zoals vrijwilligerswerk. Tot slot is weergegeven hoe ouderen tegen de veranderingen in de wijk aankijken en de sociale cohesie, de samenhang in de wijk.

4.2.1 Burens

Uit de interviews is gebleken dat de ouderen goed contact hebben met de burens, vooral indien de ouderen al lange tijd naast de burens wonen is het contact vaak goed. Dit heeft er ook mee te maken dat de ouderen dan vaak naast andere oudere burens wonen die vaak beide behoefte hebben aan contact. Uit de interviews blijkt dat het contact met 'nieuwe' burens vaak minder is.

“We proberen wel goede burens te zijn. Maar dat is de laatste jaren hier links en rechts wel een beetje veranderd, dat zijn jonge gezinnen geworden. Die kant (rechts van het huis) daar gaan we nu meer mee om, dat was eerst minder. We zitten regelmatig met de babyfoon. Die hebben drie heel jonge kinderen, een probleemgezin ook met een autistische zoon. Als je oppast en er is iets, we hebben wel gezegd van jullie moeten wel bereikbaar zijn, want als er wat is. Maar dat gaat prima zo.

Hiernaast is een moeder gekomen met een dochter dat was anderhalf jaar geleden, en die blijft heel erg op zichzelf. Wel soms een praatje hierachter, maar ik denk dat zij daar totaal geen belang bij heeft, met mee contacten want dat doet ze met anderen ook niet.”

- Mevrouw Albers (72, 44 jaar in Selwerd)

Uit de interviews blijkt dat ouderen het belangrijk vinden om contact te hebben met de burens. Veel respondenten geven aan dat ze graag op de hoogte willen zijn van wat er in hun straat en met de burens aan de hand is. Zo vertelt mevrouw De Groot dat zij contact met de burens erg belangrijk vindt om op de hoogte te zijn van elkaars ontwikkelingen en gezondheid:

“Mijn man heeft een jaar terug zijn achillespees gescheurd en toen was er ook een buurvrouw en die had een hartinfarct gehad en dat hoorde wij later. En toen zei ik tegen haar, ik vind het heel erg dat we dat niet weten van elkaar. Ik vind dat eigenlijk niet mogen.. ik zeg dat moeten we gewoon aan elkaar doorgeven. Dat moet je toch als naaste burens dat moet je toch weten van elkaar, ja dat vind ik wel.”

Mevrouw de Groot (78, 43 jaar in Selwerd)

Ook blijkt dat goed contact met de buren bijdraagt aan het veilig voelen in de wijk. Met name de ouderen in de woonhuizen geven aan dat ze graag goed contact met de buren onderhouden. Veel ouderen die naast elkaar wonen hebben een sleutel van elkaars woning en letten op elkaar. Mevrouw Willems vertelt in het interview dat ze goed contact heeft met haar buren en dat ze op de hoogte zijn van elkaars wel en wee:

“Ik heb goed contact met de buren, we overlopen elkaar niet maar we weten wel van elkaar en we hebben elkaars sleutel. Mijn buurvrouw is een tijd terug overleden maar daarvoor hebben we voor haar gezorgd en eten voor haar gekookt, en dat zou omgekeerd net zo zijn.”

- Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd)

Mevrouw De Bruijn vertelt tevens dat zij goed contact met de buren belangrijk vindt. Uit haar voorbeeld blijkt dat buren ook een functionele rol hebben. Als ze op vakantie gaan is het prettig dat de buren voor de planten en post kunnen zorgen:

“Wij hebben kippen, nou iedereen wil wel voor onze kippen zorgen als we op vakantie zijn. Want onze buren hebben allemaal jonge kinderen en die vinden dat prachtig. Maar we hebben twee vaste adressen dan, anders wordt het chaos. Maar die zorgen voor onze post, voor de planten, voor de tuin. Nou en dat is gewoon, we gaan straks vier weken weg in mei juni, en dat vind ik wel heel erg belangrijk dat je de contacten goed onderhoudt. Ook al zijn wij één van de oudsten.”

- Mevrouw De Bruijn (73, 43 jaar in Selwerd)

Uit onderzoek van Buffel et al. (2011) komt naar voren dat veel “vrienden” met wie de respondenten nog regelmatig contact hebben, in de nabije leefomgeving wonen. Dit blijkt ook uit het voorbeeld van mevrouw Albers. Zij noemt de oude buren nu “vrienden”. Uit het onderzoek van Buffel et al. (2011) blijkt dat deze mensen niet als buren beschouwd werden maar als vrienden omdat zij enkele huizen verderop woonden of omdat zij als vrienden worden gezien in plaats van buren. Mevrouw Albers vertelt dat vrienden, die vroeger buren waren, geregeld op visite komen om gezellig bij te praten:

“We hebben hier vrienden in het blokje verder en ook vrienden hiertegenover in de Berkenflat, dat zijn buren geweest die hier heel lang gewoond hebben, voor ons al. Die hebben wel 35 jaar naast ons gewoond en zij woont nu in de Berkenflat. Ze zijn 5 jaar geleden verhuisd en zij komt hier nog regelmatig even langs want ze mist haar tuintje haha. Maar daar hebben we heel goed contact mee, even bijpraten en dan is ze er ook even uit, zij is al over de 80 jaar.”

- Mevrouw Albers (72, 44 jaar in Selwerd).

Uit de interviews blijkt wel dat er verschil bestaat tussen het contact met buren in huizen en de buren in de flats. Mevrouw Dijkstra vertelt dat er in de flat niet erg veel contact is tussen haar en de buren:

“Tja mijn buurvrouw wordt ook dement dus dat schiet niet echt op. En de rest, ja daar heb ik geen contact mee eigenlijk, heel weinig. Maar daar hoor je iedereen over he, dat ze weinig contact hebben in de Berk.”

Ze vervolgt het interview met:

“Maar iedereen woont hier verder graag dus ja. Ik ook haha. Maar er zijn ook mensen die bij elkaar constant koffie drinken, naja dat hoef ik niet.” - Mevrouw Dijkstra (72, 39 jaar in Selwerd)

Buren kunnen een belangrijke rol hebben voor de sociale contacten en ook de veiligheid en gevoel van vertrouwen voor bewoners creëren. Toch moeten de bewoners zelf contact maken met de buren. Mevrouw Hendriksen vertelt dat zij altijd even langs gaat als er nieuwe mensen in de flat komen wonen, omdat ze het belangrijk vindt om te weten wie haar buren zijn en dat je als het nodig is daar langs kan gaan:

“Er kwam een nieuw echtpaar wonen op de 9^e verdieping in onze flat en ik ben daar toen langs geweest om koffie te drinken even kennis te maken en dat was heel fijn.

Dat je ook het gevoel hebt dat als er wat is, dat je dan bij elkaar kan komen.

Zij hebben hun eigen ding en ik ook maar als je elkaar tegenkomt in de lift of in de winkel dat je dan even een praatje maakt, dat zo, ja ik vind dat wel goed.”

- Mevrouw Hendriksen (77, 37 jaar in Selwerd)

Uit onderzoek naar de wijk Selwerd blijkt dat de contacten met buurtgenoten en de bereidheid van buurtgenoten om te helpen bij ziekte of handicap percentueel allemaal gemiddeld zijn ten opzichte van Groningen, maar ook bijna allemaal dalend zijn (Teerns et al., 2013). Op basis van de interviews blijkt dat de ouderen investeren en waarde hechten aan het belang van contact met de burens. De ouderen in dit onderzoek geven aan graag op de hoogte te zijn van elkaars ontwikkelingen. Uit het onderzoek van Buffel et al. (2011) blijkt dat burens voornamelijk waarde hechten aan dagelijkse “babbeltjes”. Tevens blijkt dat de respondenten voornamelijk contact hebben met burens die dezelfde leeftijd hebben als zij. Vaak is er dan ook sprake van het uitwisselen van sleutels zodat men elkaar kan helpen waar mogelijk en nodig.

4.2.2 Sociale activiteiten in de wijk

Georganiseerde contacten, zoals het lidmaatschap van een sportvereniging of een religieuze organisatie, maar ook meer informele contacten, zoals contact met de burens of elkaars kinderen van school halen, spelen een belangrijke rol bij de sociale verbondenheid in de wijk. In werkelijkheid maakt vrijwel elke buurtbewoner deel uit van één of meerdere sociale netwerken (Van Marissing, 2008).

Veel ouderen zijn actief in de wijk en doen aan vrijwilligerswerk. Op die manier leren ze veel en steeds meer mensen in de buurt kennen:

“Als je ouder wordt ga je je ook meer interesseren voor de buurt. Toen wij hier in de buurt kwamen wonen vonden we het heel vreemd dat mijn moeder mensen kende. Maar ja ik woon hier nu ook al een hele tijd en je maakt kennis met mensen, gaat mensen bezoeken, je wordt zelf actief in de wijk.”

- Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd)

Verschillende ouderen geven aan vrijwilligerswerk te doen en daarmee een bijdrage te leveren aan de sociale contacten in de wijk. Mevrouw de Groot geeft aan vrijwilligerswerk te doen vanuit de kerk. Ze gaat langs bij andere ouderen om hen te ondersteunen en tevens het gevoel van eenzaamheid te verminderen.

“Ik ben coördinator van de Berkenflat en de Esdoornflat, dat is vanuit de kerk.

Als er iemand jarig is doe ik daar een ansichtkaart in de bus of als mensen ziek zijn, ga ik even kijken hoe het gaat, even een praatje maken.”

- Mevrouw De Groot (78, 43 jaar in Selwerd)

Mevrouw de Groot geeft aan op die manier ook een maatschappelijke bijdrage te leveren aan de contacten binnen de wijk. Mevrouw gaf aan dat zij ook werkt voor de kerk en daarmee probeert andere ouderen zich minder eenzaam te laten voelen. Het is opvallend dat veel geïnterviewde ouderen vrijwilligerswerk uitvoeren of hebben uitgevoerd, een voorbeeld:

Ja, ik heb hier in het wijkcentrum gewerkt, bijna 17 jaar. Ik werkte hier als vrijwilliger, zo hielp ik bij de koffie. Ik hielp met allerlei klusjes ter ondersteuning.”

- Mevrouw Dijkstra (72, 39 jaar in Selwerd)

Volgens Kearns & Forrest (2000) wordt de sociale interactie van mensen doorgaans gemeten door de sociale contacten en de sociale netwerken waarvan bewoners onderdeel uitmaken. De netwerken kunnen voortkomen uit verschillende groepen of bijeenkomsten. Uit de interviews met de ouderen blijkt dat de sociale interactie voornamelijk plaatsvindt binnen dezelfde groep mensen:

“We hebben ook een hele leuke vrouwengroep gehad, NIO ‘Na Inspanning Ontspanning’. Alleen het werd steeds duurder om sprekers te kunnen betalen dus toen hebben we onze vrouwengroep opgeheven. En nu gaan we ‘s morgens één keer in de maand koffie drinken hier tegenover (in Patrimonium), want we waren allemaal jong toen we hier kwamen en nu zijn we bijna allemaal oma geworden en dan is het toch leuk om elkaar te ontmoeten en te weten hoe het gaat!”

- Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd)

4.2.3 Sociale veranderingen in de wijk

In deze paragraaf wordt ingegaan op de veranderingen ten aanzien van de sociale woonomgeving. In Selwerd wonen momenteel mensen uit 88 verschillende culturen samen (Gemeente Groningen, 2013). Uit de interviews blijkt dat de ouderen niet veel contact hebben met allochtone buurtbewoners in de wijk:

“Nou eigenlijk niet, ik spreek wel degene die hier (in het buurtcentrum) werken als vrijwilliger ofzo. Ik zie ze wel, maar ik spreek ze niet zoveel want kom ze niet echt tegen, meer als ik hier een keer ben.”

- Mevrouw Hendriksen (77, 37 jaar in Selwerd)

Wat tevens opvalt uit de interviews, is dat de ouderen ook niet of nauwelijks in aanraking komen met studenten. Van de geïnterviewde ouderen heeft alleen meneer Andriessen ervaring met studenten die om hem heen wonen. Hij vertelt dat er steeds meer studenten rondom hem zijn komen wonen, maar dat hij zelf weinig contact met de studenten heeft:

“Er wonen hier voor de rest allemaal studenten. Kijk vroeger had je contact met de burens, maar die tijd is voorbij. Vroeger begonnen ze allemaal op hetzelfde moment te werken en kwamen ze op hetzelfde tijdstip weer thuis. Hier zaten vroeger allemaal oudjes, maar daar komen nu alleen maar studenten bij. Dus dat is allemaal anders nu, die studenten zie je soms nooit.”

- Meneer Andriessen (80+, 25 jaar in Selwerd)

Uit het interview blijkt dat hij geen last heeft van studenten, maar dat hij het wel jammer vindt dat studenten zijn burens zijn aangezien hij geen tot weinig contact met studenten en dus zijn burens heeft. Ditzelfde geldt voor mevrouw Hendriksen die aangeeft wel studenten te zien, maar er zelf geen contact mee heeft:

“Ja die zie je wel eens in de winkel, maar die komen vooral laat he, daar heb ik verder geen last van. Ik weet dat er hier ook een studentenflat is aan het eind van de Esdoornlaan. Ik heb mijn slaapkamer aan die kant en ik weet dat donderdag de uitgaansavond is, dus dan hoor je daar wel eens mensen om zes uur ‘s ochtends. Of je hoort dan iemand langsfietsen waarvan de fiets heel erg aanslaat, blijkbaar hebben studenten geen goede fietsen ofzo haha. Maar ik heb daar absoluut geen last van, ik weet dat het zo is en dat is prima zo” - Mevrouw Hendriksen (77, 37 jaar in Selwerd)

Op basis van dit onderzoek blijkt dat de ouderen de bewonersveranderingen in de wijk wel waarnemen. Uit verschillende interviews blijkt dat de ouderen de wijk langzaam hebben zien veranderen in een steeds multi-culturelere wijk:

“Toen wij hier kwamen wonen was er wel een Surinaams gezin en die kende we ook. Ik bedoel de kinderen zaten bij elkaar op school die speelden met elkaar en je had plezier met elkaar, ik ben er nog

vriendin mee, dat gaat uitstekend. Maar de laatste jaren, dat is zo vreemd, in deze straat ook, dan in één keer hebben ze een leuk speeltuintje dan zie je ineens 24 van die kleine zwarte kindertjes, heel leuk, maar ze zijn ontzettend brutaal. Ze klimmen over het hekje heen. Ze zijn veel brutaler, heel vrij..” een andere cultuur..” - Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd)

De ouderen zien de veranderingen in de wijk maar geven aan er op persoonlijk vlak weinig tot niet mee in aanraking te komen. Zowel studenten als allochtone bewoners spreken ze nauwelijks. Alleen mevrouw De Bruijn geeft in het interview aan dat zij veel contact heeft met haar Marokkaanse burenen:

“Onze burenen, dat zijn Marokkanen, in de loop van de tijd zijn er al vier nieuwe naast ons komen wonen, die staan ook altijd voor je klaar, daar hebben we hele goede contacten mee. Mijn man hoeft maar buiten te zijn om even te klussen en die buurman komt eraan, oh ik help je even.”

Verderop in het interview vervolgt mevrouw de Bruijn met:

“Ja en weet je wat wel opvalt. Nu wij zo’n goed contact hebben met onze Marokkaanse burenen, dat de Marokkaanse vrouwen ons ook allemaal groeten. Vanmorgen kwam ik er twee tegen en dan kennen ze mij wel, het is één grote familie. En dan wordt je wel dus gegroet, en dat gebeurde vroeger niet.”

Int: Maar bedoelt u dat ze dan iedereen groeten?

“Nou Marokkaanse vrouwen begroeten geen vreemden en geen mannen. Maar nu wij ze dus als burenen kennen, worden wij door die groep ook gegroet, zelfs mijn man.”

Int: Omdat ze jullie kennen?

“Ja want een paar hadden ook gezegd we zijn jaloers op jullie, omdat jullie zulke goede contacten hebben, hadden ze tegen de buurvrouw gezegd, en wij maken dat wel anders mee. En we hebben een Marokkaanse kleindochter daar komt het misschien ook beetje van, maar als je open staat voor andere culturen dan komen ze ook naar jou toe.”

- Mevrouw de Bruijn (73, 43 jaar in Selwerd)

In dit voorbeeld blijkt dat het kennen van bewoners bijdraagt aan het groeten en daarmee ook aan het contact en de verbondenheid met de burenen en buurtbewoners. Volgens Van Marissing (2008) spelen georganiseerde contacten, zoals het lidmaatschap van een sportvereniging of een religieuze organisatie, maar ook contact met burenen een belangrijke rol bij het creëren van wederzijds begrip. Uit de voorbeelden tijdens de interviews blijkt dat dit vanuit de ouderen in de loop der jaren wel veranderd is:

“Toen was het wat gezelliger met elkaar, je kwam elkaar tegen en maakte een praatje. Dat is nu allemaal anders, dat wordt allemaal anders. Dat komt natuurlijk ook omdat er veel buitenlanders komen. Je groet ze wel, maar het echte contact is er niet. Het is allemaal een beetje afstandelijk”

- Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd)

Het blijkt dat de ouderen voornamelijk omgaan met andere ouderen. Dit komt omdat de ouderen voornamelijk sociale activiteiten ondernemen in netwerken die bestaan uit andere ouderen. Ouderen begeven zich in soortgelijke netwerken en zien de bewonersveranderingen in de wijk maar hebben er zelf geen tot weinig ervaring mee omdat ze niet of nauwelijks met de andere bewonersgroepen in aanraking komen. Er kan gesteld worden dat de ouderen zich voornamelijk verbonden voelen met andere ouderen die een soortgelijke achtergrond hebben. De ouderen ontmoeten elkaar in de kerk of in het buurtcentrum bij de hobbyclub. Hierdoor blijven de ouderen voornamelijk met andere ouderen omgaan en voelen ze zich daar ook het meest verbonden mee. Met name de relatie en het contact met burenen is erg belangrijk voor ouderen. Uit onderzoek van Buffel et al. (2011) blijkt dat burenen een belangrijke rol spelen bij ouderen wanneer zich crisissituaties voordoen of wanneer instrumentele of emotionele hulp of steun gewenst is. Het blijkt dat nabijheid van vrienden in de vorm van burenen een bijdrage levert aan de verbondenheid met de buurt en tevens bijdraagt aan het gevoel van veiligheid en steun, dat ze op elkaar kunnen rekenen indien nodig.

4.3 Het belang van de psychologische woonomgeving voor ouderen

De psychologische dimensie verwijst naar de individueel beleefde aspecten van de woonomgeving en de emotionele band met de buurt (Pearce et al., 2007). In deze paragraaf wordt ingegaan op persoonlijke gevoelens en emoties ten aanzien van de verbondenheid met de wijk.

Uit eerder onderzoek blijkt dat ouderen zo lang mogelijk thuis willen blijven wonen (Gilleard et al., 2007). Uit onderzoek van Buffel et al. (2011) blijkt dat dit ook geldt indien ouderen zorgbehoevend waren of zouden worden. Uit de interviews met de respondenten blijkt dat veel ouderen het liefst zo lang mogelijk in hun huidige woning willen blijven wonen, maar in ieder geval in de buurt willen blijven.

“Nou qua voorzieningen wel. Ik denk dat dit wel één van de betere wijken is, daar ben ik helemaal eerlijk in. Want je hebt alles. Wij wonen heel dicht bij de stad en de busverbinding is goed. We hoeven niet zo ver te lopen en de Aldi is er nog. De kapper is dichtbij. Je hebt hier alles.”

- Mevrouw De Groot (78, 43 jaar in Selwerd)

Volgens Buffel et al. (2011) wordt ouder worden vaak geassocieerd met een toenemende intensiteit van gevoelens ten aanzien van de lokaliteit. In dit verband wordt *place attachment* vaak omschreven als positieve, affectieve link tussen een individu en een specifieke plaats die geassocieerd wordt met individuele ervaringen of met een gemeenschappelijk gevoel (Hidalgo & Hernández, 2001). Deze verbondenheid kan leiden tot *place identity*, de plaats waarmee men zich verbonden voelt wordt dan een onderdeel van de persoonlijke identiteit (Hidalgo & Hernández, 2001).

Een ander belangrijk onderdeel van het prettig samenleven in de wijk is het aspect veiligheid. Uit onderzoek blijkt dat bewoners uit Selwerd in vergelijking met 2010 zich meer onveilig voelen in de wijk, zie figuur 8. De gevoelens van onveiligheid zijn gestegen van 22 procent (2010) naar 28 procent (2012). Veel buurtbewoners hebben het idee dat drugsoverlast vaak in hun buurt voorkomt (Teerns et al., 2013).

“Ik zou nu niet meer richting de begraafplaats gaan lopen. Ik ben daar altijd vrijwilliger geweest en daar staan wel eens groepjes, daar aan de andere kant van dat tunneltje. Dan staan ze daar rustig te blowen en te dealen en weet ik veel wat allemaal. Ik vind het ongunstige types daar, dus ik kom daar nu niet meer”

- Mevrouw Dijkstra (72, 39 jaar in Selwerd)

De meeste ouderen geven aan niet in aanraking te komen met dealers en drugs, aangezien ze vaak 's avonds niet meer over straat lopen, maar dat heeft vooral ook te maken met het minder mobiel zijn. Hoewel de percentages met betrekking tot overlast door groepen jongeren en geluidsoverlast zijn toegenomen net als het percentage mensen dat daadwerkelijk slachtoffer is geworden, liggen beide cijfers rond het stedelijk gemiddelde (Teerns et al., 2013). Door interactie tussen ouderen in sociale netwerken wordt onderling wel gesproken over de veiligheid in de wijk en het veilig voelen in de wijk:

“Hier (in de hobbyclub) wordt wel alles doorverteld, maar dat is ook als waarschuwing voor elkaar. Wat je overkomen is, dat kan van alles wezen. En er komen ook mensen binnen. Iedereen zegt dat je 's avonds nooit de deur open moet doen als er aangebeld wordt. Dan zeggen mensen gewoon van ja we zijn daar en daarvan of we moeten dat checken. Maar ze zien er altijd keurig uit, dat hoor je dan he wel. Dus dan verwacht je niet dat iemand zoiets kan doen” - Mevrouw Hendriksen (77, 37 jaar in Selwerd)

Uit bovenstaand voorbeeld blijkt tevens dat het contact van ouderen in de buurt voornamelijk bestaat uit contact met leeftijdsgenoten. Dit wordt ondersteund door het citaat van mevrouw Willems:

“Ik ga vooral om met mensen van ongeveer mijn leeftijd. Je bent met elkaar jong geweest en nu zijn we samen ouder, zo gaat dat” - Mevrouw Willems (83, 45 jaar in Selwerd)

Conclusie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de conclusies op basis van de opgedane kennis vermeld. Deze conclusies zijn gebaseerd op de resultaten van de interviews en het literatuuronderzoek. Op basis van de conclusies zullen er vervolgens aanbevelingen gegeven worden ten aanzien van verder onderzoek.

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag: *‘Wat is de place attachment van ouderen die ruim 25 jaar in de naoorlogse wijk Selwerd wonen?’*

5.1 Conclusie

De wijk Selwerd is in de jaren '60 gebouwd voor jonge gezinnen. Veel huidige ouderen zijn rond het ontstaan van de wijk naar Selwerd verhuisd. In de loop der tijd zijn veel herinneringen ontstaan aan de wijk vanwege activiteiten en ontmoetingen die daar hebben plaatsgevonden. Uit de literatuur blijkt dat de betekenis van plaats en *place attachment* een steeds belangrijker rol speelt voor ouderen (Buffel, 2012). In dit onderzoek is naar voren gekomen dat ouderen die al ruim 25 jaar in de wijk Selwerd wonen, zich steeds meer verbonden voelen met de wijk. Dit is onder andere te verklaren doordat ouderen vaak lange tijd rondbrengen in dezelfde woonomgeving en dat leidt tot veel herinneringen en daarmee een grotere verbondenheid (Phillipson, 2007). Tevens blijkt uit het onderzoek dat de ouderen al lange tijd in de wijk wonen vanwege hun verbondenheid met de woning. Dit heeft te maken met het feit dat ouderen na hun pensionering vaak meer tijd in huis en de buurt doorbrengen (Peace et al., 2007). Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat ouderen soms al bijna 40 jaar in dezelfde woning wonen. Hieruit blijkt dat de woning een vertrouwde omgeving is geworden waar ouderen niet snel weg willen gaan. Dit fenomeen waarbij ouderen in hun vertrouwde leefomgeving willen blijven wonen, wordt aangeduid met het begrip *ageing in place*.

Uit divers onderzoek blijkt dat naarmate men ouder wordt en de omstandigheden gelijk blijven, de verbondenheid met de lokale woonomgeving versterkt (Fried, 1982; Sampson, 1988; Cuba & Hummon, 1993; Coulthard et al., 2002). Aangezien er in de wijk Selwerd geen sprake is geweest van wijkvernieuwing kan dat hebben bijgedragen aan de sterkere verbondenheid van de ouderen met de wijk. Er is onderzocht hoe de ouderen aankijken tegen de veranderingen in de wijk, aangezien persoonlijke ervaringen beïnvloed kunnen worden door structurele en sociale veranderingen in plaatsen (Phillipson, 2007). Uit de interviews blijkt dat de ouderen deze veranderingen wel waarnemen, maar er niet zelf persoonlijk ervaring mee hebben. Veel ouderen geven aan niet in contact te komen met studenten en allochtone bewoners. Uit de interviews blijkt dat ouderen zich meer verbonden en betrokken voelen met bewoners van hun eigen leeftijd.

De wijk wordt de afgelopen jaren steeds meer gezien als een doorstroomwijk en uit onderzoek blijkt dat de binding van de bewoners in Selwerd steeds lager wordt (Gemeente Groningen, 2013). Uit dit onderzoek blijkt dat ouderen zich wel verbonden voelen met de wijk. Belangrijke aspecten zijn hierbij het contact met de burens en de aanwezigheid van voorzieningen. Uit het onderzoek blijkt dat ouderen bijna dagelijks naar de supermarkt lopen of fietsen. Deze dagelijkse uitstapjes leiden tot ontmoetingen met andere bewoners, vaak andere ouderen, in de wijk. Naast het winkelcentrum is het buurtcentrum een belangrijke ontmoetingsplek voor ouderen. De centrale ligging van het buurtcentrum, vlak naast het winkelcentrum en de ouderenflats, is hierbij een belangrijke voorwaarde.

Tevens speelt mobiliteit een belangrijke rol bij de activiteiten en leefomgeving waarin de ouderen zich bevinden. Doordat de ouderen minder mobiel zijn, bestaan hun dagelijkse activiteiten voornamelijk uit activiteiten in de directe woonomgeving. Dit betreft activiteiten zoals boodschappen doen in het winkelcentrum, een bezoek aan het buurtcentrum of de kerk en bezoeken aan burens en vrienden in de

wijk. Door de afnemende mobiliteit is de leefomgeving waarin ouderen zich bevinden in de loop der jaren kleiner geworden. Ouderen geven aan dat Selwerd net een dorp is en juist dat gezellige en kleinschalige van een dorp speelt een belangrijke rol bij de verbondenheid van ouderen met de wijk Selwerd. De ligging en de ruime opzet spelen ook een belangrijke rol bij het gevoel van thuis voelen in de wijk. De meeste ouderen geven aan graag in de wijk te willen blijven wonen. De voornaamste reden is de aanwezigheid van vrienden en burens, oftewel de sociale relaties in de wijk.

Kortom, uit het onderzoek blijkt dat veel ouderen graag in de wijk willen blijven wonen vanwege de voorzieningen en de sociale contacten die ze in de loop der jaren hebben opgebouwd. Hierdoor is de woonomgeving Selwerd voor hun een vertrouwde omgeving geworden waar ze graag oud willen worden, *ageing in place*. Mensen en plekken ontwikkelen niet los van elkaar, maar worden door elkaar gevormd (Duff, 2010). Net zoals de wijk Selwerd in de loop der jaren is ontwikkeld en veranderd, zijn ook de bewoners die toentertijd als jonge gezinnen in Selwerd kwamen wonen, nu ouderen geworden. Op die manier zijn de ouderen door de ervaringen en gebeurtenissen in de loop der jaren zowel verbonden geworden met elkaar als met de woonomgeving. Zoals een respondent het mooi beschreef: “*Ja je bent met elkaar jong geweest en nu zijn we samen ouder, zo gaat dat.*”

5.2 Aanbevelingen

In dit onderzoek is gekeken naar de *place attachment* van ouderen. Er is onderzoek gedaan welke aspecten bijdragen aan de verbondenheid van ouderen met de wijk Selwerd. Tevens is onderzocht hoe ouderen die minstens 25 jaar in de wijk wonen, de veranderingen in de wijk ervaren.

Het is interessant om in een vervolgonderzoek te kijken naar de verbondenheid van andere bewoners die ook al een tijd in de wijk wonen, bijvoorbeeld minstens 10 jaar. Op die manier kan onderzoek gedaan worden naar de ervaring van bewoners met verschillende achtergronden. Zo kan onderzocht worden hoe verbonden bewoners met een verschillende achtergrond zich voelen met de wijk Selwerd. Met name de wijk Selwerd is interessant aangezien daar veel verschillende culturen en mensen met verschillende achtergronden wonen. Het kan waardevol zijn om verschillende doelgroepen te onderzoeken, aangezien uit dit onderzoek bleek dat ouderen niet of nauwelijks in aanraking komen met andere bewonersgroepen in de wijk. Het is aan te raden om te kijken hoe jonge gezinnen de veranderingen in de wijk ervaren, omdat zij meer mobiel zijn dan de ouderen en daardoor waarschijnlijk ook op meerdere plekken in de wijk komen. Op die manier kan er dieper worden ingegaan op de verbondenheid van de verschillende bewoners die in de naoorlogse wijk Selwerd wonen.

Tevens is het interessant om een soortgelijk onderzoek met ouderen uit te voeren in een niet naoorlogse wijk. Op die manier kan onderzocht worden in hoeverre de fysieke woonomgeving van invloed is op de verbondenheid van ouderen, aangezien in dit onderzoek bleek dat de fysieke indeling van de wijk een belangrijke rol speelt met de verbondenheid van de ouderen. Ook gaven de ouderen in dit onderzoek aan dat ze graag in hun huidige woning en woonomgeving oud willen worden, *ageing in place*. Door hetzelfde onderzoek uit te voeren in een andere soort wijk kan een interessante vergelijking gemaakt worden.

Bronnenlijst

- Altman, I., & S. M. Low (1992). *Place attachment*. Plenum Press, New York.
- Baltes, P.B. Staudinger, U.M. & Lindenberger, U. (1999). Lifespan Psychology: Theory and Application to Intellectual Functioning, *Annual Review of Psychology*, 50, p. 471-507.
- Beckhoven, E. van & R. van Kempen (2003), Social effects of urban restructuring: a case study in Amsterdam and Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies* 18 (6), p. 853-875.
- Blokland-Potters, T. (1998). *Wat stadsbewoners bindt, sociale relaties in een achterstandswijk*. Kok Agora, Kampen.
- Bolt, G., Kempen, van, R. & E. van Beckhoven (2008). Oorzaken van buurtverval, In: Bloei en verval van vroeg-naoorlogse wijken. R. Argioli, K. van Dijken & J. Koffijberg, Nicis Institute.
- Bowling, A. & Stafford, M. (2007). How Do Objective and Subjective Assessments of Neighbourhood Influence Social and Physical Functioning in Older Age? Findings from a British Survey of Ageing, *Social Science Medicine*, 64, p. 2533-2549.
- Buffel, T. (2012). Experiences of place and neighbourhood in later life: Developing age-friendly communities. Uitgeverij VUBPRESS Brussels University Press, Brussel.
- Buffel, T. Demeere, S., Donker, de, L. & Verte, D. (2011). Fysieke, sociale en psychologische dimensies van de woonomgeving: Ouderen aan het woord over hun verbondenheid met de buurt. *Tijdschrift voor de Sociologie*, 1, p. 59-87.
- Buffel, T., Verté, D., De Donder, L. & De Witte, N. (2008). Exploring the Links between Conceptions of the Neighbourhood and Gerontological Research Perspectives, *Studies on Social Sciences*, published by The Social Sciences Research Society (SOSRES).
- Burholt, V. (2006). Theoretical Contexts of Attachment to Place for Mature and Older People in Rural North Wales, *Environment and Planning*, volume 38, p. 1095-1114
- Butler, R.N. & Lewis, M.I. (1982). *Aging and Mental Health* (C V Mosby, St Louis, MO).
- Callahan, J.J. (1992). Aging in place, *Generations*, 16, p. 5-6.
- Coulthard, M., Walker, A. & A. Morgan (2002). *People's Perceptions of Their Area of Residence and Community Involvement*. London: The Stationery Office, ONS.
- Cuba, L. & D.M. Hummon (1993). Constructing a Sense of Home: Place Affiliation and Migration Across the Life Cycle. *Sociological Forum*, 8, p. 547-72.
- Duff, C. (2010). On the role of affect and practice in the production of place. *Environment and Planning D: Society and Space*, 28 (5), p. 881-895.

- Forrest, R. & A. Kearns (2001). Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. *Urban Studies Journal Foundation*, 38 (12), p. 2125–2143.
- Fried, M. (1982). Residential Attachment: Sources of Residential and Community Satisfaction, *Journal of Social Issues*, 38, p. 353–77.
- Friese, S. (2012). *Qualitative Data Analysis with Atlas.ti*. Sage Publications Ltd, London.
- Futurage (2011). A Road Map for European Ageing Research. The FUTURAGE Core team, The University of Sheffield, UK.
- Gemeente Groningen (2013). Wijkontwikkeling Selwerd, Kennis en potentie verbinden.
- Gemeente Groningen (2010). Bestemmingsplan Paddepoel, Selwerd en Tuinwijk.
- Gilleard, C., Hyde, M. & Higgs, P. (2007). The Impact of Age, Place, Ageing in Place, and Attachment to Place on the Well-being of the over 50s in England, *Research on Ageing*, 29, p. 590-05.
- Halfacree, K.H., Flowerdew R. & Johnson J. H. (1992). The Characteristics of British Migrants in the 1990s - Evidence from a New Survey, *Geographical Journal*, 158, p. 157-169.
- Hennink, M., I. Hutter & A. Bailey (2011). *Qualitative research methods*. Sage, London.
- Hidalgo, M. C., & Hernández, B. (2001). Place attachment: conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 21, p. 273–281.
- Kearns, A. & R. Forrest (2000). Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. *Urban Studies*, 37 (5–6), p. 995–1017.
- Kempen, van, R., I. van Aalst, K. Frenken & A. Zoomers (Eds.) (2008), *Honderd jaar geografie in Utrecht. Over gebieden, actoren en stromen*, p. 35-44. Utrecht: Faculteit Geowetenschappen - Universiteit Utrecht.
- Koopman, M. (2007). De leefbaarheid en het imago van buurten. *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting*, Vol. 13:1, p. 27-32.
- Krause, N. (2004). *Neighbourhoods, health and well-being in later life*. In: Wahl, H. W., Scheidt, R. J., Windley, P. G. and Schaie, K. W. (eds), *Annual Review of Gerontology and Geriatrics*. Springer, New York, 22-49.
- Lager, D., Hoven, van, B., & Huigen, P.P.P. (2013). Dealing with change in old age: Negotiating working-class belonging in a neighbourhood in the process of urban renewal in the Netherlands, *Geoforum*, 50, p. 54-61.
- Lawton, M.P. (1985). The Elderly inContext: Perspectives from Environmental Psychology and Gerontology, *Environment and Behavior*, 17, p. 501-519.
- Lawton, M.P. (1982). Competence, Environmental Press, and the Adaption of Older People, p. 35-59 In: M.P. Lawton, P.g. windley & T.O. Byerts (eds.), *Ageing and the environment*. New York: Springer.

- Lawton, M. P., & Nahemow, L. (1973). Ecology and the aging process. In: C. Eisdorfer & M. P. Lawton (Eds.), *The psychology of adult development and aging*, p. 619–674. Washington, DC: American Psychological Association.
- Leefbaarheidsmonitor, A&S (2012). 7 Bijlage II Wijkontwikkeling: Betekenisgeving, perspectieven op de wijk. Zie ook: SmartAgent en KAW (2011: p. 55, 57-59) Woonmilieus in Stad.
- Leidelsemeijer, K., & I. Van Kamp (2003). Kwaliteit van de leefomgeving en leefbaarheid; naar een begrippenkader en conceptuele inkadering. RIVM-RIGO, Bilthoven.
- Lewicka, M. (2010). What makes neighborhood different from home and city? Effects of place scale on place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 30, p. 35–51.
- Marissing, E. van, (2008) Buurten bij beleidsmakers: Stedelijke beleidsprocessen, bewonersparticipatie en sociale cohesie in vroeg-naoorlogse stadswijken in Nederland. *Netherlands Geographical Studies*, 377. Universiteit van Utrecht.
- Marissing, E. van, (2006) Stedelijk beleid en sociale cohesie. Een interpretatie van de sociale structuren in de Amersfoortse wijk Liendert door professionals die in deze wijk werkzaam zijn. Uitgave van Habiforum in het kader van het programma Vernieuwend Ruimtegebruik, Universiteit van Utrecht.
- Noyon, R (2007). In: Het oude en het nieuwe bouwen; Amsterdam, de markt en de woningbouw. Abrahamse, J.A. & R. Noyon, Bussum, Thoth, 2007.
- O’Leary, Z. (2010). *The essential guide to doing your research project*. London: Sage Publications Ltd.
- Oswald, F. & Wahl, H. W. (2005). *Dimensions of the meaning of home in later life*. In G. D. Rowles & H. Chaudhury (Eds.), *Home and identity in later life. International perspectives*, p. 21–46. New York: Springer.
- Peace, S., Holland, C. & Kellaher, L. (2006). *Environment and Identity in Later Life*. Berkshire: Open University Press.
- Peace, S., Wahl, H. W., Mollenkopf, H. and Oswald, F. (2007). *Environment and Ageing*. In: Bond, J., Peace, S., Dittmann-Kohli, F. and Westerhof, G. (eds), *Ageing in Society*. SAGE, London, 209-234.
- Philipsen, H. & M. Vernooy-Dassen (2004). Kwalitatief onderzoek: nuttig, onmisbaar en uitdagend. *Huisarts en Wetenschap*, 47, p. 288-292.
- Phillipson, C. (2007). The ‘Elected’ and the ‘Excluded’: Sociological Perspectives on the Experience of Place and Community in Old Age, *Ageing & Society*, 27, p. 321-342.
- Pinquart, M. & S. Sörensen (2000). Influences of socioeconomic status, social network, and competence on subjective well-being in later life: A meta-analysis, *Psychology and Ageing*, 15 (2), p. 187-224
- Rowles, G.D. (1988). What's rural about rural aging? An Appalachian perspective, *Journal of Rural Studies*, 4, p. 115-124.
- Rowles, G.D. (1978). *Prisoners of space?* Boulder, CO: Westview Press.

- Rubinstein, R.L. & Parmelee, P.A. (1992). Attachment to Place and the Representation of Life Course by the Elderly, in: *Human Behavior and Environment*, 21: Place Attachment (Eds.) I. Altman, S.M. Low, Plenum Press, New York, p. 139-163.
- Rubinstein, R.L. (1989). The Home Environments of Older People: Psychosocial Processes Relating Person to Place, *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 44, p. 45-53.
- Sampson, R.J. (1988). Local Friendship Ties and Community Attachment in Mass Society: A Multi-Level Systematic Model, *American Sociological Review*, 53, p. 766–79.
- Scannell, L. & R. Gifford (2010). *Defining place attachment: A tripartite organizing framework*. Department of Psychology, University of Victoria, Victoria, British Columbia, V8W 3P5 Canada.
- Stokkom, van, B. & N. Toenders (2010). *De sociale cohesie voorbij: actieve burgers in achterstandswijken*. Pallas Publications, Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Teerns, van, M. (red.), M. Daalman, L. de Jong, J. Straatsma & L. Zwanenberg (2013). *Monitor leefbaarheid en veiligheid*, gemeente Groningen. Onderzoek en Statistiek Groningen.
- Thomése, F. (1998). *Buurtnetwerken van ouderen. Sociaal-wetenschappelijk onderzoek onder zelfstandig wonende ouderen in Nederland*. Amsterdam: Thela thesis.
- Toulmin, S. (1994), *Het verwerven van normen en waarden in hedendaagse samenlevingen*. In: L. van Spengler, C. Bateson, S. Toulmin & H. J. M. Hermans (red.), *Hoe waarden veranderen. Een leerproces*. Amsterdam: Prometheus, p. 89-108.
- Warnes, A.M. & Ford, R. (1995). Housing Aspirations and Migration in Later Life: Developments during the 1980s, *Papers in Regional Science: Journal of the RSAI*, 74, p. 361-387.
- Wenger, G.C. (1983). Loneliness: a Problem of Measurement, in: *Aging in Modern Society*, Ed. D Jerome, Croom Helm, London, p. 145-167.

Bijlagen

Bijlage 1 – Interviewguide

Algemene introductie interview en consent form (uitleg onderzoek)

Goedemiddag, mijn naam is Beatrijs en momenteel ben ik bezig met het afronden van mijn master (Culturele Geografie) aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ik doe onderzoek naar verbondenheid van ouderen met de wijk Selwerd. Hierbij kijk ik specifiek vanuit het perspectief van u en hoe u tegen de wijk aankijkt. Daarnaast ben ik erg benieuwd of en hoe u de veranderingen in de wijk in de loop der jaren heeft ervaren. Dit onderzoek richt zich specifiek op de wijk Selwerd omdat hier, in tegenstelling tot Paddepoel en de Tuinwijk nog geen grootschalige fysieke wijkvernieuwing heeft plaatsgevonden, dus de wijk is nog redelijk identiek aan het ontstaan van de wijk in 1965.

Graag wil ik het met u hebben over hoe lang u in de wijk woont, wie uw sociale contacten zijn en hoe u het wonen en leven in de wijk ervaart. Het interview zal ongeveer een uur tot anderhalf uur duren en tussendoor kunt u altijd vragen stellen. Graag zou ik het interview willen opnemen zodat ik het later rustig kan uitwerken en ik niks vergeet, vindt u dat goed? **(Interview opnemen)**

Het interview wordt gebruikt voor dit onderzoek en de daarbij behorende presentaties. Tevens wordt de opgedane kennis gebruikt voor wetenschappelijke artikelen (bijv. Bettina van Hoven, begeleider).

Heeft u naar aanleiding hiervan vragen of opmerkingen?

Als alles duidelijk is kunnen we beginnen met het onderzoek.

Interview: Introductie

Eerst wil ik graag beginnen met een aantal algemene vragen over uzelf en uw achtergrond.

Wat is uw naam?

Wat is uw leeftijd?

Waar bent u geboren en opgegroeid?

In welke plaatsen heeft u hiervoor allemaal gewoond? Hoe lang?

Sinds wanneer woont u in de wijk Selwerd?

Sinds wanneer woont u in uw huidige huis?

/ Heeft u op meerdere plekken in Selwerd gewoond?

(Eventueel op het einde nog behandelen:

Wat is de hoogste opleiding die u afgerond heeft?

Wat voor beroep heeft u (gehad)?

Heeft u kinderen? Hoeveel? Wonen ze in Selwerd?

Heeft u broers en zussen? Hoeveel? Wonen ze in Selwerd?

Bent u getrouwd (geweest)?

Het interview bestaat uit drie onderdelen, namelijk uw alledaagse activiteiten, de veranderingen in de wijk en afsluitend nog een paar vragen over uw huis.

Deel 1: Alledaagse activiteiten

Deze vragen gaan over alledaagse activiteiten die u in de wijk onderneemt.

Hoe ziet een gemiddelde week er voor u uit? Wat doet u dan zoal?

Probes: noem voorbeelden.

Naar welke plekken in de wijk gaat u vaak heen?

Probes: Supermarkt, buurthuis, vergaderingen, woningen van vrienden, sport etc

Hoe vaak komt u daar?

Hoe gaat u naar deze plekken toe?

Probes: wandelen, taxi, rollator etc.

Wie ontmoet u daar? Hoe belangrijk zijn deze contacten voor u? Waarom?

Bent u actief in de wijk?

Probes: Geef een voorbeeld/wat is uw rol, functie?

Hoe belangrijk zijn georganiseerde activiteiten in de wijk voor u?

Heeft u via dit soort activiteiten nieuwe mensen leren kennen?

Zo ja, heeft u daar nu nog contact mee?

Hoe belangrijk zijn burens voor u?

Heeft u veel contact met hen?

Heeft u behoefte aan meer contacten in de wijk? Waarom wel/niet?

We zijn al een hoop te weten gekomen over uw alledaagse activiteiten in de wijk. Nu zou ik graag nog wat meer te weten willen komen over hoe u de veranderingen in de wijk de afgelopen jaren heeft ervaren.

Deel 2: De wijk in verandering

In dit deel gaan we dieper in op hoe u de veranderingen in de wijk ervaart.

U woont nu . . . (noem aantal) jaar in de wijk, wat was uw eerste indruk van de wijk toen?

Kunt u een beschrijving geven van hoe de wijk er uit zag toen u hier kwam wonen?

Kunt u een beschrijving geven van hoe de wijk er nu uit ziet?

Wat is de grootste/meest opvallende verandering voor u wat betreft Selwerd van toen u er kwam wonen en nu?

De afgelopen jaren is Selwerd veranderd qua bewonerssamenstelling, wat merkt u daarvan?

Probes: Geef voorbeelden in de praktijk, leg uit waarom.

In de wijk wonen veel studenten, heeft u daar contact mee?

Ervaat u veranderingen of problemen wat betreft deze studentengroepen?

Probes: positief/negatief, noem voorbeelden.

In de wijk wonen tegenwoordig 88 verschillende culturen samen. Hoe ziet u dat terug in de wijk (straatbeeld)?

Heeft u contact met deze verschillende groepen?

Probes: Waar en hoe vaak etc?

Welke gevolgen hebben deze bevolkingsveranderingen voor de wijk? (positief, negatief, is dat erg?)

Welke gevolgen hebben deze bevolkingsveranderingen voor uzelf? (positief, negatief, is dat erg?)

Probes: maakt u gebruik van andere routes, andere supermarkten etc?

Zijn er plekken in de wijk waar u nu liever niet meer komt? Waarom?

Probes: noem voorbeelden.

Hoe veilig voelt u zich in de wijk?

Waardoor voelt dit zo?

Praat u wel eens met andere bewoners over deze veranderingen?

Probes: Zo ja, met wie en waar praat u dan precies over, noem voorbeeld.

Zo ja, heeft u bij buurtorganisaties, gemeente of andere instanties aangegeven dat er veranderingen in de wijk gaande zijn?

Hoe springen organisaties op uw melding en deze veranderingen in?

En wat levert het op?

Merkt u ook verschillen tussen Selwerd en de omringende wijken (Paddepoel/Tuinwijk)?

Zoja welke/noem voorbeelden (sociaal/fysiek).

Hoe thuis voelt u zich in de wijk Selwerd?

Wat maakt dat u zich daar thuis voelt?

Probes: sociaal/fysiek (contacten/activiteiten etc)

Is dat gevoel in de loop der jaren veranderd? Hoe?

(Deel 3: Het huis (indien tijd over))

Sinds wanneer woont u in dit huis?

Woont u hier alleen of woont u samen met andere mensen?

Welke mensen komen er zoal in uw woning?

Familie? Medeflatbewoners? Vrienden? Verzorgers/Huishouding?

Hoe vaak komen ze langs?

Hoe belangrijk zijn deze contacten voor u?

Hoe voelt u zich in deze woning?

Voelt het als thuis voor u? Waardoor komt dat?

Als het zou kunnen, zou u hier dan willen blijven wonen?)

Afsluitende vragen

(evt. vragen introductie behandelen)

Hoe verbonden voelt u zich met de wijk Selwerd?

En hoe verhoudt zich dat ten opzichte van uw huis, de straat, de buurt en de stad Groningen?

Zal Selwerd volgens u de aankomende jaren nog meer veranderen?

In welk opzicht? (positief/negatief)

Hoe gaat de toekomst van Selwerd eruit zien volgens u?

Oké, hartstikke bedankt voor uw medewerking bij mijn onderzoek.

Noem voorbeelden die tijdens het interview naar voren kwamen die interessant of boeiend zijn.)

Wilt u nog iets kwijt wat niet besproken is tijdens het interview? Heeft u verder nog opmerkingen of vragen? Bedankje geven.

Bent u geïnteresseerd naar de resultaten van het onderzoek, of wilt u het transcript van het interview zodra het uitgewerkt is nalezen?

Vraag: Kent u nog vrienden of anderen die misschien ook mee willen werken aan dit onderzoek?